



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Judicium Ecclesiasticum Seu Decretalium Gregorij IX.
Pont. Max. Liber II.**

Schmalzgrueber, Franz

Ingolstadii, 1726

Titulus I. De Judicijs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74990](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74990)



JUDICIUM ECCLESIASTICUM

Sen

Decretalium Gregorij IX.

LIBER II.



Primum Decretalium Librum Legislator noster in Judiciorum præparatoris finijt: ab his, tanquam præludijs, nunc descendit ad ipsa Judicia, & horum Ordinem, seu ut communi usu vocatur, Processum Judiciale. In quatuor Partes Liber hic commodè potest dividi. Prima usque ad Titulum VI. Litis initium comprehendit. Secunda usque ad Titulum XVIII. exclusivè ejusdem Ordinationem describit. Tertia eam Probationibus, & Exceptionibus requisitis per decem Titulos continuos instituit. Quarta à Titulo XXVII. finem litis per sententiæ lationem, ejusque executionem exponit. Est hic Liber,

teste Abbate in Proœmio ejusdem, omnium aliorum Librorum juris Canonici difficillimus, & maximè utilis; quia methodum totius Processûs Judicialis accuratissimè tractat, quam propterea omnes ferè sæculares Curiz in praxi sequuntur.

PARS I.

Initium Litis.

Disceptaturus in Judicio, antequam in Litem eat, tria spectare debet. 1. quo Judicio velit contendere. 2. coram quo Judice. 3. quo genere Actionis, & quid petere. Hunc ordinem sequitur Legislator noster, & antequam ad contestationem Litis, quæ Litis, ut ibi dicam, principium est, litigaturum ducat, ante omnia in

Titulo I. examinat naturam, & varietatem Judiciorum. In II. diversos modos sortiendi forum, ut sciat, quis Judex sit ad eundem. In III. modum concipiendi Libellum, & in eo proponendi petitionem suam: cui tanquam appendici addit Titulum IV. de mutuis petitionibus.

TITULUS I.

De Judicijs.

Antequam ad Processûs Judicialis Actus descendamus, priùs aliquantulum hærere debemus in vestibulo, & tum Judiciorum

naturam, tum personas ea constituentes considerare.

A

§. I.

De Judicij Natura, & Varietate.

SUMMARIUM.

- | | |
|---|---|
| 1. Usus Antiquorum in controversijs dirimendis. | 5. 6. Divisiones ratione cause efficientis. |
| 2. Judicij Definitio. | 7. 8. 9. Ratione materiae. |
| 3. Discrimen inter Litem, Causam, Questionem, & Instantiam. | 10. Ratione formae. |
| 4. Origo Judiciorum. | 11. 12. Ratione finis. |

1. **A** pud Veteres, ut notat Schambog. hic n. 3. receptum fuit, ut lites magis armis, quam Juris disceptatione finirentur; invaluerant enim *Diffidationes*, Germanicè *das Gausstund Kolben*; *recht / Gehd / und Absagung* / quibus quisque sibi jus dicebat autoritate propria, & quem capitalem inimicum suum denunciaverat, igne, ferroque usque ad vitam, & sanguinem prosequeretur. Origo abusivissimum erat pessimè à Judicibus administrata Justitia: & diu satis aboleri non poterat; imò ad cavenda majora mala tolerabatur, Legibus tantum certis Diffidationi praescriptis, ut videre est in *Bulla Aurea Caroli IV. c. 17. & Constit. Frederici III. edita Francofurti ad Moenum 1442. c. 1.* Tandem per Constitutionem Pacis Publicae potentius remedium est introductum, statutumque, ut nemo privatorum sibi Jus dicat, sed quas quisque habere se putaverit petitiones, actionibus experiatur: quo remedio ab exilio reducta Justitia, & Tribunali suo ad Jus dicendum, & Judicia celebranda ex integro restituta est.

2. **Q**ueritur 1. quid sit Judicium? *v. Judicij nomen varias, easque in Jure receptas significationes habet, prout videre est apud Gloss. in Reg. Jur. 12. in 6. V. in Judicijs, Marant. de Ordin. Judic. p. 1. n. 1. & seqq. Pax Jord. l. 13. tit. 1. n. 3. Pirh. hic n. 1. König. n. 2. Wiest. n. 1. & novissimè accuratè describit Clarissimus P. Schmier tr. de Judic. c. 1. n. 3. & seqq.* Notabiliores sunt. 1. Judicium aliquando significat animi discretionem, & rationis usum §. *praeterea 1. Instit. quib. non est permitt. facer. testiam.* ibi: *quia nullum eorum animi Judicium est, & l. cum praetor. 12. §. non autem 2. ibi quia Judicio carent ff. b. tit. 2.* aliquando sumitur pro opinione & credulitate. Ita Tullius de claris Oratoribus, *Intra parietes, nquit, aluit eam gloriam, quam nemo quidem meo Judicio est consecutus.* 3. pro ultima voluntatis elogio. Sic *c. licet 4. de sepultur. in 6.* dicitur, quod filius, absque consensu Patris, *nisi peculium castrense, vel quasi castrense habeat, non possit pro anima sua aliquid judicare: ubi judicare idem est, quod in ultima voluntate relinquere, ut explicat Gloss. ibidem v. judicare, & Judicium pro ultima Vo-*

luntate sumitur: Sic *l. habeat 1. C. de SS. Eccl. Constantinus M. Imperiali autoritate sancivit, ut non sint cassa Judicia, seu ultima Voluntas illius, qui Sanctis locis aliquid per eam reliquerit.* 4. pro actione in Judicio mota. Ita sumitur *c. ex literis 3. de probat.* ibi *Judicium finium regundorum tale est: ita §. ideoque 1. Inst. de offic. Judic. ibi si noxali Judicio adius est: ita l. communi 1. ff. commun. dividund. ibi Communi dividundo Judicium ideo necessarium fuit; & paulò post Cessat communi dividundo Judicium, si res communis non sit.* 5. pro ipsa rei examinatione *can. si officia 59. in fin. dist. 59.* ibi *Quod oportet districti semper esse Judicij.* 6. pro condemnatione: ita sumitur *can. timorem 25. in princ. dist. 2. de consecrat. & in allegato ibidem textu Apostoli 1. Corinth. 11. v. 29. ubi qui Christi Corpus, & Sanguinem indignè sumunt, dicuntur Judicium sibi manducare, & bibere.* 7. pro sententiâ *c. personas 4. & c. consuluit 14. de appellat. ibi Judicio tuo, i. e. sententiâ stare, & parere.* 8. pro jurisdictione, & potestate autoritativa *c. decernimus 2. h. tit. ibi Praelati --- de negotijs Ecclesiasticis --- Laicorum Judicium nihil disponent: & l. consensisse 2. §. fin. ff. h. tit. ubi Ulpianus, His, inquit, datur multa dicenda jus, quibus publice judicium, i. e. ut Gloss. ibid. explicat, publicum officium, & jurisdictio est.* 9. denique, & prout huc pertinet, sumitur Judicium pro toto processu, seu discussione causae, quae inter duas partes litigantes, Actorem scilicet, & Reum, coram Judice competente agitur. Marant. p. 1. cit. n. 1. Pax Jordan. n. 3. cit. prop. fin. Sic accepti Judicii definitiones varij varias afferunt; mihi praeplacet, quae utuntur Vulteijs *Jurispr. Rom. l. 2. c. 1. Barb. in rubr. h. tit. n. 7. Zoef. hic n. 2. Engl. n. 1. Pirh. n. 1. Schamb. n. 1. König. n. 2. Wiest. n. 2.* juxta quos Judicium est legitima controversia, quae inter actorem, & reum intercedit, per Judicem cognitio, discussio, ac definitio.

Queritur 2. quid sit Lis, Causa, Questio, & Instantia? *v. haec cum Judicio quidam confundunt: sed si Judicium in nona, & ultima acceptione sumitur, non satis bene, cum à Judicio non voce magis, quam signifi-*

nificatione differant; nam 1. ut ex definitione paulò antè tradita patet, *Judicij* nomine venit controversia, & quaestio in Judicium deducta tota discussio, quae fit & durat à citatione usque ad sententiam. 2.

Quaestio est ipsa res, vel Jus controversum, quod deduci in Judicium potest: quod si actum in Judicium deducatur, *Causa* vocabitur; ut adeo *Causa*, & *Quaestio* in hoc solum differant, quòd *Causa* propriè non dicatur, nisi in Judicio; *Quaestio* autem etiam extra illud.

3. *Litis* nomine plerumque venit Actio, quae causa controversa deducitur in Judicium, sive in rem, sive in personam sit, ut dicitur *l. litis 36. ff. de V. S.* 4. *Instantia* denique est exercitium Actionis, quod *Litis* contestatione incipit, & usque ad Sententiam definitivam durat, si feratur; si non feratur, biennij, aut triennij lapsu, & etiam rei ab observatione Judicij absolutio, de Jure saltem Civili, extinguitur. *l. properandum 13. C. h. tit.*

Porro *Quaestio*, quae in Judicio disceptatur, vel disceptari potest, est duplicis generis, Facti, & Juris. *Facti quaestio* est, cum de facto, de quo fortè nondum liquet, vel si de hoc liqueat, de circumstantijs facti quaeritur, e. g. quis fecerit, quomodo, quo loco, quo tempore, quibus circumstantijs &c. *Juris quaestio* est, quando quaeritur de facti merito, quod in eo consistit, ut Jus factò rectè applicetur: interrogatur ergo in hoc, an id, quod factum est, Jure factum sit, & quid de hoc factò Leges statuerint, e. g. an rectè Titius occiderit Cajum, & si malè occidit, quae poenà sit afficiendus. Rosbach. in *pract. civil. tit. de Judicijs 1. n. 43. §. seqq.* Pirh. *hic n. 4. in fin.*

4. Quaeritur 3. quo Jure sint introducta Judicia? *1.* originaliter sunt Juris naturalis, formaliter, & quoad solennitates Juris Civilis. *Pars 1.* ostenditur ex necessitate humani generis; nam saepe evenit, ut duo inter sese contendat, quid Juris sit, & quis eorum contendat Jus trahere in suam partem: opus itaque erat, ut esset, qui ortas hujusmodi super Jure dubio controversias solveret, & cuique jus suum tribueret: hoc autem fieri non poterat ab ipsis partibus; nihil enim rectè rationi magis repugnat, quam Jus in causa propria sibi dicere: necesse igitur erat, ut autoritate publica constitueretur Judicium, in quo dirimerentur hujusmodi Juris dubia, & quodaequum, & justum est, partes referrent. *Pars 2.* patet ex solennitatibus Judiciorum, quas Jure Civili inventas, & Jure Canonico etiam ad Forum Ecclesiasticum translatas constat ex varijs textibus Juris Civilis, & toto Libro II. Decretalium.

Dubium est, quamnam in Judicijs sint Juris naturalis, quae positivi humani? *1.* Juris naturalis sunt petitio Actoris, citatio rei, probatio causae, ejusdemque defensio, decisio illius, & sententiae pronuntiatio;

nam haec ad substantiam Judicij pertinent, & talia sunt, ut sine illis causa controversa rectè, & ritè discuti, atque decidi nequeat: cetera, ut Libelli oblatio, litis contestatio, Juramentum calumniae, feriae, dilaciones, fatalia, sententiarum formulae, & similia sunt Juris positivi humani; quia non necessitatem, sed solennitatem sapiunt.

Ex quo sequitur 1. quòd Summus Princeps, omnis omnibus solennitatibus, solà facti veritate inspecta, de plano possit causam cognoscere; quia Legibus positivis solutus est. Sequitur 2. eundem posse alicui causam sic delegare, ut eam dirimere de plano, & sine figura Judicij possit; quia per alium facere quisque potest, quod potest facere per seipsum. Sequitur 3. solennitates Judiciales per consuetudinem tolli posse; nam quavis Lex positiva humana tolli per eandem potest. Sequitur 4. in nullo Judicio etiam Summario, omitti posse ea, quae supra dixi substantialia Judiciorum esse; nam haec sunt Juris naturalis, contra quod praevalere consuetudo non potest.

Quaeritur 4. quotuplicis generis sint Judicia? *1.* divisiones ejus permultae sunt, & species ferè tot, quot Actionum, quae in Judicium deducuntur: & hinc praefens Titulus potius in plurali de *Judicijs* inscribitur, quam in singulari, ut ex Abbate notat Wagnereck in *Rubr. h. tit. not. 3.* Plerique DD. quatuor faciunt istarum divisionum classes secundum quatuor causarum genera.

Ratione *causae Efficientis*, seu *Personarum Judicantium* duplex reperitur divisio. 1. in Ordinarium, & Delegatum. *Ordinarium* dicitur, quod instituitur coram Judice Ordinario: quales inter Ecclesiasticos Judices praeter Papam, & ejus Legatos in Provincijs sunt Episcopi, caeterique Praelati Episcopalis Ordinis, & Sede Episcopali vacante Capitulum, Vicarius Generalis Episcopi, vel Capituli Sede vacante, Abbates, & his similes Praelati, qui Jurisdictionem quasi Episcopalem in Clerum, vel etiam populum habent &c. *Delegatum* vocatur, in quo coram Judice Delegato disceptatur. Hoc *c. quoniam 11. de probat.* etiam *Extraordinarium* nuncupatur, ut notat Gloss. *ibid. V. extraordinario.* Vide Marant. de *Ordin. Judic. p. 4. dist. 5. n. 1. §. seqq.* Wagnereck in *Rubr. h. tit. not. 3. v. secunda divisio.* Vallens. *n. 7.* Pirh. *n. 7.* Schambog. *n. 6.* Wiest. *n. 14.* De Officio Judicis Ordinarij dictum *l. 1. tit. 31. de Delegat. officio ibidem tit. 29.*

2. Dividitur in Judicium Ecclesiasticum, & Saeculare. *Ecclesiasticum* est, quod instituitur à Judice Ecclesiastico quae tali; *Saeculare*, quod expeditur à Judice saeculari quae tali. Ad Judicium Ecclesiasticum pertinent 1. omnes causae spirituales, vel his annexae, ut si quaestio est de electione

Prælati, electi Confirmatione, vel Consecratione; de Clerici ordinatione, vel præsentatione; de Voto, & Professione Religiosa; de Matrimonio, Sponsalibus, aut Divortijs; de Primitijs, Decimis, Oblationibus; de Beneficijs, aut Pensionibus Ecclesiasticis, vel Jure Patronatûs &c. 2. Lites etiam Civiles, si vel uterque litigans, vel saltem reus conventus sit de foro Ecclesiastico; quia, ut infra tit. 2. n. 7. dicitur, Actor sequitur forum Rei. 3. certa aliqua crimina, videlicet Hæresis, Apostasie, Schismatis, Simonie, & similia; nam respectu horum etiam Laici foro Ecclesiastico subijciuntur, ut suis locis dicitur. Cætera causa, in quibus de re non Ecclesiastica, & inter Laicos, vel saltem contra reum Laicum agitur, ad Forum Sæculare spectant. Sunt tamen inter causas, de quibus cognoscere Judex sæcularis potest, etiam quædam, quæ dicuntur *mixtiori*; quia coram Judice Ecclesiastico, vel Sæculari, prout alter alterum causam tractando prævenit, agitari possunt, quales sunt quæstiones merè facti in rebus spiritualibus, si reus conventus Laicus est. Et hinc duobus recensitis membris dividendibus addi tertia potest species, nempe *Judicium mixtum*.

7. Ratione materie sex omnino enumerantur divisiones Judiciorum diversæ. 1. in *Judicium Spirituale*, & *Temporale*. *Spirituale* est, in quo causa spiritualis, vel spirituali annexa tractatur; *Temporale*, in quo de re merè temporali, & profana contenditur. Differt Spirituale ab Ecclesiastico; & Temporale à Sæculari; quia Ecclesiasticum *Judicium* magis latè patet, quàm Spirituale, cum exerceri possit etiam circa causas Clericorum Civiles; & Temporale magis latè, quàm Sæculare, cum Temporale *Judicium* conveniat etiam Judici Ecclesiastico quæ tali, si causa sit temporalis, non autem Sæculare.

2. In *Judicium Universale*, Generale, & Speciale. *Universale* est, in quo controversia movetur de aliqua universalitate, seu corpore quodam mystico, ex Juribus specificè distinctis conflato: quale est hæreditas, Ecclesia, Territorium &c. *Generale* est, quod ad plura quidem objecta, sed separata, ac nullam universalitatem conscientia porrigitur: quale est super administratione generali institutum, e. g. *Judicium tutelæ*, negotiorum gestorum, pro Socio &c. *Speciale*, quod instituitur circa rem specialem, determinatam, ac singularem, e. g. de equo, vel de certa specie, continente plura individua, v. g. de grege ovium. Differentia istorum Judiciorum inter alias hæc est, quod Exceptio rei judicæ in *Judicio* singulari solum noceat quoad rem singularem petitam; in *Judicio* generali, vel universali autem, si generaliter actum sit, noceat quoad res omnes, etsi specificè in libello expressæ

non fuerint, & postea primùm cognita l. licet 2. C. h. tit. l. actione 4. Et l. sub prætextu 29. C. de transact. P. Schmier tr. de Judic. c. 1. n. 48.

3. In *Judicium reale*, & personale. 8. *Reale* est, in quo disputatur de Jure in re v. g. dominio, servitute, pignore, possessione &c. live in quo intentatur actio realis. *Personale*, in quo instituitur actio in personam, nempe ex contractu, vel quasi contractu, delicto, vel quasi delicto, & similibus, ratione quorum competit actio personalis, qualis est actio empti, depositi, commodati &c. Adhuc aliquid tertiam speciem, videlicet *Judicium mixtum*, quod confurgere putant in petitione hæreditatis, actione familiæ herciscundæ, communi dividendo, finium regundorum: utrum bene, ex eo pendet, an recensitæ actiones etiam ipsæ mixtæ sint; nam tale confurgit *Judicium*, qualis est actio, ex qua confurgit. Communius negatur mixtas esse; quia petitio hæreditatis purissimè realis est l. sed etsi 25. §. petitio 18. ff. & l. hæreditatis 7. C. de petit. heredit. cætera autem purissimè personales l. finium 1. ff. fin. regund. & arg. l. hæc actio 1. in princip. & §. que quidem 1. ff. famil. hercisc. l. communi 1. & l. seq. in princ. C. comm. divid. Sed de his ex instituto Legistæ.

4. In *Judicium Petitorium*, & Possessorium. *Petitorium* vocatur, in quo litigatur de proprietate rei, i. e. in quo discipatur super rei v. g. prædij, domûs, Beneficij Ecclesiastici, aut Juris eligendi, vel Patronatûs dominio, vel quasi dominio, vel super Jure aliquo in re, aut ad rem competente, puta de Jure pignoris, servitutis, hæreditatis &c. petitque actor, se rei controversæ declarari dominum, vel quasi dominum, aut sibi jus in re, vel ad rem competere, ut si res vindicetur, hæreditas petatur, actio empti, depositi, commodati, vel alia similis realis, aut personalis ad rem actio intentetur. *Possessorium* *Judicium* est, in quo inter partes contentio est de sola rei, vel juris possessione, aut quasi possessione adipiscenda, retinenda, vel recuperanda, cum scilicet tantum actor petit, vel ut adipiscatur possessionem reiquietam, nec in eâ turbetur, vel ut recuperet possessionem amissam. Marant. de Ordin. Judic. p. 4. dist. 1. n. 1. Et 2. Hiltrop. process. judic. p. 1. tit. 4. n. 73. Et seqq. Layman. l. 3. tr. 6. cap. 1. n. 3. Wagnereck in rubr. hic not. 3. §. tertia divisio. Vallens. n. 7. Zæf. n. 2. Pirh. n. 6. Schamb. n. 9. Engl. n. 15. König. n. 8. Wieft. n. 6.

5. In *Judicium bonæ fidei*, & stricti juris. 9. *Judicium bonæ fidei* est, in quo liberam potestatem ad Lege sibi concessam Judex habet, ut æstimare ex æquo, & bono possit, quantum actori restitui debeat §. in bonæ 3. Inst. de action. adeoque adjudicare aliquid potest, de quo inter partes haud conventum, & quod in libello non est petitum. *Stricti Juris* *Judi-*

Judicium est, in quo facultas Judicis est restricta, ita ut ultra id, quod vel nominatim inter partes actum, vel specialiter Legibus de negotio cautum est, sententiâ suâ non possit progredi *l. cum quid 3. ff. de reb. credit. & l. quidquid 99. ff. de V. O.* Porro qualia Judicia sint bonæ fidei, qualia stricti Juris, desumendum est ex genere actionis; nam tale est Judicium, qualis est actio, ex qua confurgit Judicium, ut *num. 8.* dictum est. Enumerantur autem actiones bonæ fidei omnes *§. actionum 28. Inst. de action. cæteræ*, quæ ibi non sunt positæ, stricti Juris censentur.

6. Denique in Judicium Simplex, & Duplex. *Simplex* censetur, in quo unus sibi vicem actoris, alter vicem Rei, ut in actione murui, in actione ex empto, in rei vindicatione &c. *Duplex* dicitur, in quo uterque litigantium est actor, & uterque Reus, utrinque à se invicem aliquid petendo, prout contingit in Judicijs divorcijs, familiæ hereditariæ, communi dividundo, & finium regundorum. Ne tamen confusio fiat in Judicio, *l. in tribus 13. ff. h. tit.* salubriter introductum est, ut is pro Actore etiam in Judicio duplici haberetur, qui prior provocavit; si vero uterque simul provocavit, committendum sorti erit, quis Rei, quis Actoris eo casu vices sustineat, prout dicitur *l. sed cum ambo 14. ff. eod.*

10. Ratione Formæ dividitur Judicium in Plenarium, & Summarium. *Plenarium*, quod etiam *Ordinarium*, & *Solenne* dicitur, est, in quo, Juris ordine, & solemnitatibus accuratè servatis, de causa cognoscitur, & pronuntiat: quod fit, si sententiam præcedat citatio, oblatio libelli, contestatio litis, juramentum calumniæ, receptio, & publicatio testium, & aliarum probationum &c. *Summarium*, & ut communiter vocatur, *Extraordinarium* est, in quo, prætermisâ subtili observatione solennis ordinis Judicarij, simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura Judicij proceditur, & quodammodo, sola rei veritate atenta, pronuntiat. Porro in quibus causis summarie procedi possit, in quibus non, dicitur infra *Tit. 3.* Interim solum noto, discrimen esse faciendum inter ea, quæ ad Processum Judicarium Ordinarium requiruntur; nam aliqua ex illis sunt, quæ ex Jure solum humano inventa sunt, alia, quæ necessaria sunt Jure Divino, vel naturali, aut gentium: item ex prioribus aliqua celerem litis expeditionem morantur, alia non morantur. Jam ex ijs, quæ Jure Divino, naturali, & gentium requiruntur, nihil omitti in Processu Summario potest; conf. etiam in hoc requiritur, ut fiat citatio partium, aliqualis petitio loco libelli, probatio, defensio: ex ijs autem, quæ Jure humano inventa sunt, ea solum prætermitti in Judicio Summario possunt, quæ litis celerem expeditionem retardant; cæteræ & ipsa observari debent, prout est Ju-

ramentum calumniæ, si petatur, assignatio terminorum ad exhibenda acta, prolatio sententiæ definitivæ in scriptis à Judice sedente, vel stante &c.

Ratione *Finis* denique dividitur Judicium in Civile, & Criminale. *Civile* est, in quo disceptatur de causa Civili, seu in quo principaliter intenditur commodam privatum Actoris: quod contingit, quando Actor prosequitur id, quod suum est; quia illud, quod petit, vel est res propria ipsius, vel ipsi debita, idque vel ex contractu, vel ex delicto, vel quasi. *Criminale* est, in quo de crimine agitur criminaliter, sive ad vindictam publicam, puta ad privationem officij, corporis afflictionem, vel poenam etiam extraordinariam applicandam fisco. Marant. *de Ordin. Judic. p. 4. dist. 1. n. 1. §. 2.* Clar. *pract. crim. q. 1. n. 2.* Layman. *l. 3. tr. 6. c. 1. n. 4.* Pax. Jordan. *l. 13. tit. 1. à n. 8.* Barbof. *in rubr. b. tit. n. 3. §. duobus seqq.* Wagn. *ibid. not. 3. v. 6. divisio.* Vallenf. *n. 4. §. 5.* Pirh. *n. 8.* Schamb. *n. 4.* Wiestn. *n. 15.* Origo hujus divisionis est, quia aliqua crimina sunt, per quæ læditur publica Justitia tantum; alia vero, per quæ non tantum ista offenditur, sed etiam personæ particulari injuria, & damnum inferitur. Ex *primi generis* criminibus, ut sunt Hæresis, Simonia, Blasphemia &c. agi solum potest ad vindictam publicam, & conf. institui debet Judicium criminale. Ex *secundi generis* criminibus agi potest vel ad vindictam publicam, vel ad privatam, vel ad utramque simul. Si ad vindictam publicam, erit Judicium criminale; si ad privatam, Civile; si ad utramque simul, mixtum. Ex quo sequitur, hætenus recensitis duabus speciebus addendam tertiam *Judicij mixti*, quo de crimine agitur civiliter simul & criminaliter.

Porro Judicium criminale subdividitur 12. 1. in Capitale, & non capitale. *Capitale* est, in quo agitur de crimine capitali; *non capitale*, in quo agitur de crimine non capitali. *Capitale* autem *crimen* dicitur, ex quo reo irroganda est poena capitalis: hæc triplicis generis est; nam unâ amittitur caput naturale per mortem naturalem; alterâ amittitur caput civile, quod est libertas, ut cum quis damnatur ad metallum; ultimâ caput eximitur de civitate, cum jus civitatis amittitur, ut fit, cum quis deportatur in Insulam, & aquâ, atque igni interdicitur. *Non capitale crimen* est, ex quo reus salvo capite, seu vitâ, libertate, & civitate retentâ, circa bona, existimationemque punitur, aut aliquam corporis coercitionem sustinet. Marant. *de Ordin. Judic. p. 4. dist. 2. n. 1. §. 4.* Vallenf. *hic n. 5.* Pirh. *n. 11.* Wiestner *n. 16.* & communiter cæteri. Neque obstat, quod aliàs fama, & vita æquiparentur; quia per hoc, quod æquiparatio aliqua inter hæc bona fit, poena infamiam irrogans nondum capitis, sed penæ capitis

capitis poena efficitur, ut rectè insinuat Tullius Orat. pro Roscio Commodo.

Subdividitur 2. in Publicum, & Privatum. Publicum est, in quo agitur de publico crimine, seu tali, quod accusare cuius è populo est permillum §. publica r. Inst. de public. Judic. & l. quamvis 30. in princ.

C. ad Leg. Jul. de adult. Privatum est, in quo agitur de crimine privato, seu tali, quod accusandi jus non cuivis de populo, sed ijs duntaxat competit, ad quos ea res, vel injuria pertinet l. civilis 1. §. 39. ff. de privat. delict. Quæ autem delicta publica, aut privata sunt, dicitur Lib. 5. Tit. 1.

§. II.

De Personis constituenibus Judicium.

SUMMARIUM.

13. Ad Judicium principaliter concurrunt Judex, Actor, & Reus.
14. Minus principaliter ad juvandos litigantes, Advocati, Procuratores, curatores, Testes; ad Judicem juvandum Assessores, Tabelliones, Nuntij &c.
15. Quid sint Auditores, & Referendarij?
16. An in omni Judicio necessè sit intervenire Judicem, Actorem, & Reum?
17. In qua causa quisque judicare possit?
18. An Judex supremus judicare possit in causa propria?
19. An, & quando id possit Judex inferior?
20. An acta à Judice solum existimato valeant?
21. An, ut valeant, requiratur titulus coloratus?
22. Casus, quibus acta Judicis existimati valent.
23. Personam standi in Judicio non habent infantes, furiosi, prodigi &c.
24. Servus in causa pecuniaria.
25. Pupillus sine autoritate tutoris.
26. Minor sine autoritate curatoris.
27. Etiam in causis spiritualibus.
28. Filiusfam. sed cum distinctione.
29. Et exceptione.
30. Mulieres, quæ trahi invite in Judicium nequeunt.
31. Si honestæ sint.
32. 33. 34. 35. 36. Excommunicati Excommunicatione Majori.
37. Religiosi.
38. Cum Exceptione.
39. 40. 41. Quis agere in Judicio debeat super rebus, & Juribus Ecclesiæ, vel Monasterij?
42. 43. An, & qualiter Capitulo necessarius sit consensus Prælati, & vicissim?
44. An partes cogi possint ad litigandum?
45. An ad comparandum, & à quali Judice?
46. An etiam à Delegato?
47. Quando ab inferiore?
48. Quando illa, quæ ad factum pertinent, proponi per Advocatos possint?
49. An, qui promisit se litigaturum coram Judice, postea resilire possit?

13. **Q**uaritur 1. quæ personæ concurrant ad Judicium? 2. personæ ad Judicium concurrentes sunt duplicis generis; nam aliquæ sunt principales, quæ Judicium constituunt; aliæ minus principales, quæ regulariter quidem, & secundum communem, ac ordinarium processum in Judicio intervenire debent, non tamen ita sunt necessariæ, ut illud sine ipsis institui nequeat. Atque hinc

Dub. 1. quæ personæ constituent Judicium? 2. Judicium quodcumque tres personæ constituunt, sc. Judex, Actor, & Reus c. forus 10. §. in omni de V. S. & l. inter litigantes 62. ff. h. tit. Judex, sic appellatus, quod jus dicat, est persona, quæ publica autoritate Judicio præest, & quasi mediatorem agit inter litigantes, rem controversam secundum Juris præscriptum decidendo. Actor, ab agendo dictus, est is, qui actionem proponit, & prior ad Judicium provocat l. in tribus 13. & l. qui appellat 29. ff. h. tit. Hic in causis criminalibus propriè Accusator vocatur l. inter 10. & l. accu-

satore 13. ff. de public. Judic. l. si accusatoribus 4. C. de accusat. Reus, ita appellatus à Re, seu causa, & controversia, quæ ipsi movetur, est, qui ab Actore in Jus vocatus, ejus actionem propulsando, se defendit. Gloss. in c. forus cit. V. reus, Pirh. hic n. 2. Wiest. n. 19. Schambog. n. 10. & §. 9. Excipitur Judicium ex l. diffamari 5. C. de ingen. manum. in hoc enim pro actore habetur in Judicium vocatus diffamans, & diffamatus ad Judicium citans pro reo: unde alij Actorem dicunt eum, quem principaliter causa concernit. Sed non est necesse à communi Actoris, & Rei definitione recedere; nam etiam diffamans in causa diffamationis provocans dici potest.

Dub. 2. quæ personæ in Judicio interveniant minus principaliter? 3. hæc duplicis maximè classis sunt; nam aliquæ interveniunt ad juvandos litigantes, ut sunt Advocati, Procuratores, Testes &c. aliæ ad juvandum Judicem, quod triplici modo fieri potest. 1. consultando, ut faciunt Assessores, & Consiliarij. 2. Acta judicij conscribendo, ut Tabelliones, seu Notarij. 3. exequendo, quod Judex

Judex imperat, ut Apparitores, Executores, Cursores, sive Nuntij, & Viatores, quibus personarum citationes, denuntiationes, incarcerationes, custodia, aliaque hujusmodi executiones expediendae committuntur. De Advocatis latè actum *libr. 1. Tit. 37. de Procuratoribus ibidem Tit. 38. de Testibus agetur infra Tit. 20.*

Circa ceteras personas, minùs principaliter in Judicio intervenientes breviter notanda sunt sequentia. 1. *de Assessoribus.* Hi ab *Assidendo* sic dicti sunt, quòd eum in finem assumantur, ut Judici assideant, eumque suo consilio in judicando adjuvent: unde etiam *Consiliarij* vocantur *l. consiliario 5. ff. & l. consiliarios 3. C. de assessor.* Officium eorum, & autoritas hodierno Jure major est, quàm antiquo; nam antiquo Jurisdictionem nullam habebant, sed tantum Judici addebantur, ut consilio suo illum juvarent, quod proinde Judex sequi necessario non tenebatur *l. omne officium 1. ff. & l. studiorum 1. C. eod.* Hodierno autem Jure in plerisque Principum Dicastrijs Jurisdictionem etiam, & causarum decisionem habent, ut adeo sint veri Judices, ac proinde, ut inter hos assumi quis possit, eadem petantur qualitates, quæ petuntur in Judice. De his vide *Præn. & Clariff. D. Herman. Anton. de Chlingenferg. de Judic. in gener. c. 3. assert. 64.*

2. *de Notarijs.* Hi varia sortiuntur nomina; dicuntur enim *Notarij à Notis*, seu abbreviato scribendi modo, quibus olim gestain, vel extra Judicium mira celeritate excipiebant; *Scribæ publici*, quia, quæ publicè fiunt, publica autoritate conscribunt; *Actuarij*, dum acta, dicta, & gesta Judicialia notant; *Tabelliones*, quia annotationes suas olim referebant in tabulas; *Protocollista*, quia moderno tempore Protocollum, seu Librum Actorum habent. Officium illorum patet ex data nominum, quibus compellantur, explicatione; consistit enim in eo, ut dicta, actaque Judicij diligenter, & bona fide excipiant, & conscribant. Vide *P. Schmier tr. de Judic. cap. 2. n. 322. & seqq.*

3. *De Nuntijs Judicialibus*, seu quod idem est, *Pedellis*, *Cursoribus*, *Viatoribus*, *Apparitoribus* &c. hæc enim omnia in Jure idem significant. Officium illorum est, jussa sui Magistratùs, & Judicis implere, litigantes in Jus vocare, processus, actusque Judicarios exequi &c. Hinc sanctæ ipsorum personæ, & à violentia malignorum hominum, quoad actus, quos ex officio peragunt, debent exemptæ esse. *P. Schmier l. cit. n. 337. & seqq.*

15 Dub. 3. quid sint Auditores, & Referendarij, quorum aliquando in Tribunalibus usus est? *4. Auditorum* usus præcipuè est in Curia Romana, & apud Legatos Sedis Apostolicæ. Sunt, quibus vel tota causa, vel certus causæ articulus examinandus committitur, eo fine, ut post diligens examen

super hoc institutum, rem omnem exponant Judici, ejusque decisioni relinquunt. Habent illi quidem Jurisdictionem in cognoscendo, ita ut partes ad audientiam citare, testes, & probationes admittere possint &c. in decidendo autem, & sententiando Jurisdictionem non habent, nisi hoc ipsis specialiter à principali delegetur. *Sylv. V. Auditor. Engl. hic n. 10.*

His quoad officium conformes videntur esse *Referendarij à Referendo* dicti; quia eum in finem constituuntur, ut quia Judex, multitudine causarum obrutus, omnium momenta ex actis sæpe amplissimis colligere unus non potest, ipsi ea discutiant, & postea eorum substantiam, rationes, & merita Judici, & Assessoribus referant, sicque illos ad sententiam ferendam instruant. Usus illorum maximè est in Tribunalibus majoribus Principum, isque utilissimus ad tollendam immortalitatem litium, & querelas protractæ nimis Justitiæ. Vide *Matthiam Stephani ad Novell. 10. n. 2.*

Dub. 4. an in omni Judicio necesse sit 16 intervenire Judicem, Actorem, & Reum? Videtur respondendum negativè ob duplicem rationem, & 1. quidem, quia in Judicio criminali, quando agitur de crimine notorio, & per viam inquisitionis specialis ex officio proceditur, nullus est actor. 2. quia aliquando proceditur per viam Inquisitionis generalis ad inveniendum malefactorem, ubi tam Actor, quàm Reus deficit.

Sed adhuc dicendum, tres istas personas verè, aut fictè saltem intervenire in omni Judicio propriè dicto. *Marant. de Ordin. Judic. p. 2. n. 2. & 3. Vall. hic n. 2. Schambog. n. 11. & ostenditur solutione rationum in contrarium oppositarum.*

Ad 1. eo casu vicem accusatoris supplet notorietas criminis, vel præcedens fama, eique succedanea criminis indicia *c. qualiter 24. de accusat. ibi si per clamorem, & famam ad aures Superioris pervenerit.* *Ad 2.* quamdiu generaliter tantum proceditur, & de crimine in certam personam non inquiritur, Judicium verè non datur, ut cum *Marant. l. cit. advertit Pirh. hic n. 2. Wiest. n. 20.* vel dici potest cum eodem *Pirh. l. cit. adesse* quidem etiam hoc casu reum aliquem, non tamen certum, sed qui ex futuro eventu aliquando veniat certificandus.

17 Queritur 2. in qua causâ quisque judicare possit? *Certum est*, ut Judex cognoscere, & judicare de causâ aliqua possit, necesse esse, ut illa sit sui fori. Hinc nec Judex Ecclesiasticus causam præcisè politicam, & civilem, nec Judex sæcularis causam Ecclesiasticam cognoscere, & judicare potest, ut *Tit. seq. pluribus ostenderur.* Sed neque de causâ qualibet, quæ sui fori est, Judex potest cognoscere; nam tres præcipuè reperiuntur exceptiones. 1. nemo potest esse Judex

Judex, vel Assessor in causa, in qua Advocatum egit *arg. l. fin. C. de Assessor. Zoel. ff. b. tit. n. 27. Brunnem. in l. cit. n. 9. Wiest. hic n. 71.* Ratio est, quia de improbitate merito suspectum se reddit is, qui judicare, vel judicanti assistere vult in causa, cujus antè defensionem suscepit; neque enim præsumi potest pronuntiaturus, aut suafurus adversus ea, quæ antè tanquam justa defendit. 2. non admittitur tanquam Judex Ordinarius, vel Delegatus ad tractationem causæ, cui consimilem habet ipse tanquã Actor, vel Reus. *c. causam 18. b. tit. & ibi Abb. n. 1. Nivian. in rational. ibid. Barbof. n. 1. & seqq. Pirh. hic n. 120. Wiest. n. 70.* Ratio est, quia merito præsumitur, Judicem in causa, suæ cognitioni commissã, ita judicaturum, sicut ab alijs judicari vellet in consimili sua; & quod tanquam pars litigans æquum, justumque existimat in sua, id æquum, justumque judicaturum in causa aliena, ne sibi contradicat, & alio Jure videatur uti in alium, quàm quo jure utitur in seipsum. 3. multo minus regulariter potest aliquis esse Judex in causa propria, seu tali, cujus emolumentum, vel damnum ad ipsum suo nomine pertinet; nam in hoc casu multo major est suspicio affectionis erga causam, & inde consurgens periculum infan- ceri judicij. Distinguendum tamen est inter Judicem, qui Superiorem non recognoscit, & inter Judicem inferiorem. Et hinc

18 Dub. 1. an Princeps, seu Judex supremus, Superiorem non recognoscens, uti est Papa, Imperator, vel Rex, in causa propria, sive quæ vertitur inter ipsum & subditos, Judex esse possit? Negativa v. detur colligi ex *c. forus 10. de V. S.* ubi ad Judicij substantiam requiruntur tres persona, Judex, Actor, & Reus. casu autem, quo Princeps de causa inter se, & subditum suum controversa cognosceret, præter ipsum & collitigantem subditum nemo interveniret. Ergo &c.

Sed tenenda est affirmativa sententia. Ita Gloss. in *c. cum venissent. 12. V. judicari b. tit. Abb. ibid. n. 6. Decius n. 5. Laym. n. 2. Barb. n. 6. Pirh. n. 71. Wiest. n. 73.* qui tamen *n. 74.* cum alijs *cit.* monet, tali casu consultius, & Jurinaturali conformius acturos Principes, & similes Magistratus supremos, si vel arbitris causas, inter se, & subditos suos controversas, decidendas committant, vel Judices Ordinarios, aut Delegatos constituent, qui Jus inter ipsos, & subditos suos dicant, juxta *l. si adversus 2. C. si advers. ff. de. & praxin modernam*, quæ lites eorum fiscales cognoscuntur, & terminantur ab ijs, qui Cameræ, seu Fisco Principis præfident.

Cæterum responsio multiplici probari argumento potest. 1. ex *c. cum venissent cit.* ubi cognitio quæstionis, super Sedis Apostolicæ privilegij orta, denegatur Judicibus Summa illa Sede inferioribus. 2. ex

l. & hoc 41. junct. Gloss. marg. ff. de hered. instit. ubi Imperator Tiberius in causa propria sententiam dixit, jubens, ut hæreditas servo, qui putabatur esse ingenuus, relicta divideretur inter ipsum Cæsarem, & substitutum servo ipsius. 3. ex *l. un. C. si quis Imper. maledix.* ubi decernitur, ut is, qui animo injuriandi maledixerit Principi, ad ipsum remittatur, ut cognoscat de injuria sibi illata, an maledicens ad poenam trahi, an verò maledictum dissimulando prætermitti debeat. 4. ex ratione; nam hoc videtur exigere plenitudo potestatis, ob quam cogi non potest, ut alterius Judicio se subiciat. 5. denique quia cum Princeps ejusmodi, vel Magistratus Supremus sit Legum Conditor, Custos, vel Vindex, nihil, nisi æquum, justumque pronuntiaturus præsumitur.

Nec obstat *c. forus cit.* & alii textus, qui in contrarium allegari possunt; quia ternarius ille personarum præscriptus est solum Jure positivo humano, quo Princeps Supremus, utpote à se, vel Antecessoribus condito, non ligatur: cons. non prohibetur per se loquendo in talibus causis Judicis simul, & Actoris, vel Rei personam sustinere.

Dub. 2. an Judex Papæ, vel Principe inferior possit in causa propria judicare, vel jus sibi ipsi dicere? *R.* regulariter non posse. Ita Abb. in *c. 12. b. t. n. 6. Decius ibid. n. 6. Pirh. n. 74. Wiest. n. 75.* & sumitur ex *can. inter querelas 27. junct. Gloss. V. propria caus. 23. q. 4. l. qui jurisdictioni 10. ff. de Jurisdic. & l. un. C. ne quis in sua caus. &c.* Ratio est, quia in propria causa Jus dicens, propter naturalem affectionem ad eam, merito est suspectus, nisi suspicionem hanc purget dignitas, uti purgat in Judice supremo. Proceditque hoc etiam de Arbitro, ita quidem, ut non tantum sententia Judicis, sed etiam arbitrium in propria causa prolatum invalidum sit, ut habetur *l. si de re sua 51. ff. de recept. qui arbitr. & notat ibid. Gloss. V. imperare, Decius in c. 12. b. tit. in fin. Pirh. n. 77. Wiest. l. cit.*

Dixi autem regulariter; nam plures sunt casus, quibus inferior Judex legitime procedit in causa, quæ ipsiusmet est, aut esse videri potest. Veluti 1. in ijs, quæ sunt Jurisdictionis voluntariæ; nam in his, ut quis publicam simul, & privatam personam sustineat, permittunt Jura, ut patet ex *l. si consul 3. ff. de adoption. & l. apud filiumf. 13. ff. de manum. vindict.* ubi statuitur emancipari, & in adoptionem dari aliquem apud seipsum posse. Excipiuntur ij actus, qui specialem causæ cognitionem exposcunt, qualis est confirmatio donationis excedentis 500. solidos. *P. Wiest. hic n. 76.*

2. Si factum, e. g. injuria, ipsi judici illata, sit notoria: ubi tamen quoad irrogationem poenæ est distinguendum, an injuria illata sit judici quæ tali, an qui talis est. Si primum, decernere in injuriantem potest

rest vel ordinariam, si talis legibus, aut consuetudine taxata sit, vel si taxata non sit, arbitriam, modò illa non ad vindictam privatam, & interesse ipsius iudicis, sed ad publicam sit inferenda. Abb. in c. 12. h. tit. n. 8. in fin. Decius ibid. n. 6. Gaill. l. 1. obs. 39. n. 4. Pirh. hic n. 75. Wiest. n. 77. Ratio est, quia cum talis injuria respiciat non tam personam, quam officium & potestatem Judicis, Judex in ea judicans magis alienam causam, quam propriam tractasse censetur. Si secundum, arbitrariam quidem irrogare non potest; quia esset Judex in causa propria: potest tamen eam, quæ Lege, vel consuetudine taxata est. Abb. l. cit. n. 9. Gaill. obs. 39. cit. n. 1. § 2. Laym. l. 3. tr. 6. c. 2. n. 13. & excipitur add. & in c. 12. cit. n. 3. Wiest. l. cit. Ratio est, quia cum hujusmodi poenam in se notoriè delinquenti infligit, re ipsa potius executor Juris, quam Judex est, adeoque causa suspicionis cessat.

3. Episcopus, vel alius similis Prælatus judicare potest in causa suæ Ecclesiæ: ubi tamen est distinguendum, an causa directè, & principaliter spectet ad ipsam Ecclesiam, & Dignitatem Episcopalem, an ad Episcopi ipsius, eique similis Prælati personam. Si primum, potest Episcopus in ea causa esse Judex, ut rectè Gloss. in c. Romana 1. V. punire de penis in 6. Abb. in c. 34. de appell. n. 8. Barb. in c. 12. h. tit. n. 6. Laym. ibid. n. 4. Pirh. hic n. 76. Wiest. n. 79. advertunt: notant tamen cit. DD. eundem hoc casu recusari posse à partibus, tanquam suspectum, ob præsumptionem singularis affectionis erga suam Ecclesiam. Si secundum, non potest esse Judex, ut cum Abb. in c. 12. cit. n. 9. cæteri supra relati. Ratio disparitatis est, quia quando emolumentum, vel damnum causæ ad Prælatum pertinet suo nomine, censetur Jus dicere in causa propria, in aliena autem, quando Jus dicit in causa, quæ principaliter ad Ecclesiam suam spectat.

4. In causa competentia, sive quando Judex rationabiliter dubitat, an Jurisdictionem, quam habet, se extendat ad causam perlatam ad suum Tribunal; nam de hoc cognoscere Judex ipse, qui dubitat, potest. Gloss. in l. si quis 5. V. estimare ff. h. tit. Felin. in c. 20. de rescript. n. 18. Gaill. l. 1. obs. 34. n. 1. Laym. l. 3. tr. 6. c. 2. n. 13. § 14. Pirh. hic n. 78. Wiest. n. 80. & aperte constat ex l. quacunque 2. ff. si quis in jus § c. & l. si quis cit. ubi dicitur: Prætoris est estimare, an sua sit Jurisdictionem. Ratio est, quia hujusmodi causa, licet propriæ similis sit, revera tamen non est propria, cum ejus commodum, & utilitas ad Judicem non pertineat. Accedit, quia prævia ejusmodi cognitio necessaria est. ut judicandi munere ritè fungi Judex possit. Procedit autem hoc regulariter; nam triplici casu cognoscere de Jurisdictione,

ne, in controversiam tracta, an sua sit, nequit. 1. quando objicitur defectus fugillans personam ejusdem, v. g. quòd sit excommunicatus, infamis, Jurisdictionis incapax. 2. quando recusatur ut suspectus, nisi exceptio suspicionis sit frivola. 3. si Judex, cujus Jurisdictionem dubia est, ex causæ cognitione notabile emolumentum e. g. magnæ quantitatis sportulas percepturus est. Sed his & alijs pluribus proprius recurret locus Tit. 28. & alibi.

Dub. 3. an acta Judicij, & sententia lata à Judice solum existimato, sive qui Jurisdictionem caret, vel eam, quam habet, quacunque ex causa excidit, valida sint? Videtur tenenda sententia negativa ob sequentes rationes. 1. quia ejus acta invalida forent, si error non interveniret. Ergo etiam invalida sunt, errore stante; non enim apparet, unde Judex tali casu acquirat Jurisdictionem: nam hanc illi non dat error; quia absurdum est Jus, quod æquum, bonumque est, ex erroribus nasci: non partes coram eo litigantes; quia privati Jurisdictionem dare non possunt, & si possent, hoc casu ob ignorantiam defectus non censerentur conferre: non denique Superior; quia hic in impedimento Jurisdictionem tollente sæpe dispensare non potest, & si possit, ignorans ob defectum consensûs non censetur hoc casu dispensare. 2. si valerent ejusmodi acta à Judice tantum existimato, etiam Clericus, qui per affectuionem alterius Beneficij incompatibilis amisit Parochiam suam, adhuc validè administraret Sacramenta; contrarium non obscure deciditur c. dudum 54. princ. v. in sua quoque de elect. ubi dicuntur per illum Parochianorum animæ damnabiliter deceptæ, & dispendium passæ. 3. si interveniente errore circa Judicem, & ejus Jurisdictionem, sententia ab eo lata, aliæque acta valida adhuc forent, vix unquam, imò nunquã ob defectum Jurisdictionis forent invalida; quia nemo sibi aut in foro externo, aut in interno facile Jus dici petit, nisi ab eo, quem judicabat præditum sufficienti Jurisdictione. 4. si error communis Jurisdictionem tribuit, valida essent absolutiones collatæ à Clerico non Sacerdote, imò Laico, & faminâ casu, quo per errorem haberentur pro Sacerdotibus. Sequela est contra communem DD. & ipsius Ecclesiæ sensum. Ergo &c.

Sed his non obstantibus, omnino tenendum est, quòd acta, & sententiæ pronuntiatæ à Judice, qui revera Judex non est, si probabilis, & publico, seu communi populi errore talis esse existimatur, sint valda. Ita communiter DD. Sumitur 1. ex L. Barbarius 3. ff. de Offic. Prætor. ubi valida pronuntiantur acta apud Barbarium, assumptum ad Officium Prætoris, quamvis nulliter, quòd servus esset, communi tamen errore existimatus liber: quæ Lex suo modo canoni-

zata videtur *can. infamis 1. §. veruntamen caus. 3. q. 7.* ubi pronuntiatur firmitatem rei iudicata tenere sententiam, pronuntiatam à servo, qui cum putaretur liber, Jurisdictionem delegatam accepit. *2. arg. c. ad probandum 24. de sent. & re iudic.* ubi Innocentius III. precipit cassari, seu ut *Gloss. ibid. V. cassata* explicat, cassam, sive irritam declarari sententiam ex ratione, quòd unus ex Delegatis Judicibus, qui eam protulerunt, Excommunicationis vinculo esset publicè innodatus. igitur si ejus Excommunicatio publicè nota non fuisset, sententia cassa, sive irrita declaranda non fuisset. *3. ratione:* quia tali casu Resp. vel Ecclesia propter utilitatem publicam supplet defectum Jurisdictionis necessariz ad valorem actorum, & sententiarum Judicialium, atque ipsarum etiam absolutionum Sacramentalium.

Dixi autem *probabili errore*: aliud esset, si gesta essent à Judice existimato per crasum, & supinum, aut ex liquidis & manifestis Juris ignorantia provenientem errorem: qualis esset, si is, qui sententiam protulit, in eo loco, ubi protulit, publicè damnatus, vel denunciatus esset de aliquo impedimento, ob quod incapax esset officij Judicis; nam talis error, vel ignorantia scientiz equiparatur, cons. vitium sententiam dicentis non tollit. *Abb. in c. 13. de rescript. n. 12. Felin. ibid. n. 5. Sanch. l. 3. de Matr. D. 22. n. 9. Schildere de Princ. form. conscient. tr. 2. c. 3. n. 36. Pirh. hic n. 84. Wiest. n. 83.* Addidi *communi errore*, & *publico*; non enim sufficit unius, vel alterius, aut paucorum error, sed debet esse communis, cui necesse sit subvenire, supplendo defectum Jurisdictionis, ut colligitur ex *l. Barbarius cit.* & notat *ibidem Gloss. V. reprobari*, ubi ait: *circa factum error communis facit Jus.* Ratio est, quia suppletur ob utilitatem publicam. Erit autem communis error, si impedimentum, quo laborat Judex, saltem in eo loco, ubi Judicij acta exercentur, occultum sit, licet publicum sit in alio loco, præsertim ita distante, ut ejus notitia verosimiliter ad locum, in quo impedimentum occultum est, pervenire non possit. *Sanch. n. 9. cit.* Imò ut idem *Sanch. n. seq.* addit, talis error habendus est, etsi in eodem loco, ubi Judex pronuntiat, impedimentum publicum fuerit, si tantum temporis intercesserit, ut jam ab hominum memoria lapsum sit, & communiter nunc ignoretur.

Sic explicata responsioni non obstant Argumenta opposita. *Ad 1.* ejusmodi Judici existimato tali casu Jurisdictionem tribuit Ecclesia, vel Resp. favore non tam ipsius erroris, quam publica necessitatis, aut utilitatis, cui sic consuli suadet benignitas, & sollicitudo Ecclesiz in fideles, & Reip. in subditos. *Ad 2.* respondet *Gonzal. in c. cit. n. 6.* verba illa *cap.* non habere auctoritatem Juris, quia sunt verba partis referen-

tis; relative solum proposita à Pont. vel si contendas Juris vim illis tribuendam, dic cum *Abb. ibidem n. 20. Sanch. n. 14.* & alijs defectum Jurisdictionis eo casu fuisse notorium, ac proinde communem populi errorem non intervenisse. *Ad 3.* patet ex dictis; nam ut defectus Jurisdictionis suppleatur, error privatus non sufficit, sed communis requiritur, qui tamen non ita obvius solet contingere. *Ad 4.* Ordo Sacerdotalis, & sexus virilis ad valorem Sacramentalis Absolutionis Jure Divino requiruntur; non potest autem Ecclesia suppleri defectum alicujus, quod Jure Divino requiritur. *Dub. 4.* an ad hoc, ut gesta ab existimato Judice in utroque foro sint valida, necessarius sit ei titulus coloratus, seu à legitimo Superiore, quamvis invalidè, collatus, aut validè quidem collatus, sed postea extinctus? *Affirmant Innoc. in c. 44. de elect. Joann. Andr. ibid. n. 23. Abb. n. 11. Navar. Man. c. 9. n. 11. Covar. pract. qq. c. 19. n. 9. Sanch. D. 22. cit. n. 45. §. 50. Pirh. hic n. 84.* & plurimi alij præcipui nominis Interpretes & DD. quibus si verborum corrici velimus inhaerere, aperte favere videtur *can. infamis 1. §. veruntamen*, & *l. Barbarius cit.* nam illo sententia servi sustinetur, quòd data sit ipsi Jurisdictione ex delegatione, sive legitimi Superioris commissione; hæc verò Barbarij acta non reprobandur, quòd Præturam accepit à populo Romano, qui etiam servo potuit decernere hanc potestatem.

Sed si *l. cit.* mentem, & rationem velimus attendere, non improbabilis, imò probabilior, & ut Fulgofus, quamvis adversa partis patronus, in *l. cit.* loquitur, in consultando, & judicando tenenda sententia est negativa, quam etiam defendunt *Abb. in Clem. dudum 2. de sepult. n. 25. Felin. in c. 1. de fidi instrum. n. 1. Schildere c. 3. cit. n. 42. Dian. p. 3. tr. 4. resol. 122.* & alibi, *Gobat Exper. tr. 7. n. 108. Wiest. hic n. 88.* juxta quos acta Judicis existimati, quantumvis is careat titulo colorato, valent. Ostenditur ex ratione *l. Barbarius cit.* quia hæc Lege fuerunt approbata Barbarij acta, quia *populus Romanus eidem* (manumisso) *Præturam decernere potuisset*, & quia *humanus est*, hujusmodi acta sustineri ob favorem publicum, & ad evitanda plurima mala, atque incommoda, quæ gestorum revocatio secum traheret. Atqui ratio hæc æquè militat casu, quo abest titulus coloratus. Ergo &c. *2.* non magis sustineri debent acta publica propter auctoritatem ea scribentis, quam sustineri debeat sententia publica propter auctoritatem judicantis. Atqui scriptura pro publico Instrumento habetur, etsi eam scribens sufficienti auctoritate instructus non fuerit, ut patet ex *Novell. 44. c. 1. §. fin.* ubi sustinentur Acta plurium sibi substitutorum à Tabellionibus, etsi Tabelliones tantum habue-

huerint potestatem sibi substituendi unum, ac proinde ultra unum substitui non habeant titulum coloratum. 3. Testamenti valori non officit, etsi in eo adhibitus sit pro teste servus, modò illius conditi tempore pro libero communi errore sit habitus, neque requiritur titulus coloratus, ut colligitur ex *l. testes 1. C. de testam.* cujus verba generalia sunt. Ergo neque requiritur titulus coloratus in Judice. 4. Jurisdictio sine titulo colorato acquiri potest ex consuetudine, & præscriptione. Ergo etiam occasione erroris communis per dispositionem Legis.

Ex quo planè corrumpit fundamentum partis adversæ; etsi enim *l. Barbarius*, & *§. veruntamen cit.* fiat mentio tituli colorati, non tamen requiritur, ut semper adsit, cum sine illo procedat ratio, ob quam *l. cit.* valida agnoscuntur acta Judicis existimati.

22 Dub. 5. In quibus casibus procedat doctrina hæcenus tradita? *u.* procedit in pluribus casibus, maxime in sex subsequenti-
 bus. 1. Valent acta Episcopi, vel alterius Prælati, cujus electio propter quocumque Juris humani impedimentum fuit nulla, si ejus nullitas publicè ignoretur. P. Wiest. *hic n. 89.* 2. Valent Absolutiones collatæ à Sacerdote, & coram eo celebrata Matrimonia, etsi verè Parochus non sit, quia vel intrusus, vel ad animarum curam ab Episcopo non approbatus, modò pro legitimo Parocho communiter sit habitus. Gobat, Wiestner *l. cit.* 3. Eadem acta, sententiæ, & absolutiones subsistunt, quantumvis Episcopus, vel alius Prælati excommunicatus, suspensus, vel Jurisdictione, & ipsa Prælatu-
 rà, & Beneficio, vel Officio privatus fuisset, modò communi errore existimetur adhuc præditus Jurisdictione sufficienti. Wiest. *l. cit.* 4. Ea ipsa valebunt, quantumvis impedimentum unus, vel alter sciverit, modò ij, à quibus gesta sunt, pro veris Judicibus communi errore sint habiti; quia Leges non privatam, sed communem æstimationem attendunt. Wiest. *l. cit.* 5. Imò valori à se actorum non oberit mala fides ipsius Judicis, Parochi, aut Confessarij, scientis se carere Jurisdictione, modò communi errore existimetur hac præditi; quia Beneficium *l. Barbarius*, & *§. veruntamen cit.* non est datum in favorem Judicis, sed boni publici, quod plurimum pateretur, si stante communi errore, valori actuum obesset mala fides Judicis &c. 6. Denique eadem acta valent, etsi una, vel utraque pars sciat, Judicem, coram quo agunt, aut Parochum, coram quo contrahunt matrimonium, legitima potestate instructum non esse, modò communiter habeatur pro vero Judice, aut vero Parocho, ob eandem rationem. Excipitur Absolutio Sacramentalis; hanc enim siquis extra mortis articulum peteret à Sacerdote, qui communiter creditur sufficienti Jurisdictione instru-

ctus, sed quem ipse scit eâ instructum non esse, non absolveretur validè, non quidem ex defectu Jurisdictionis in absolvente (quia istam ei hoc casu dat Ecclesia defectum supplens ob errorem communem) sed quia peccaminosa sua petitione, & inde orta indispositione, obicem ponit validæ administrationi Sacramenti. Sanch. *l. 3. de matr. D. 22. n. 44.* & apud hunc Navar. Capua, Lopez &c.

Quæritur 3. quis Actor, & Reus esse possit, vel debeat? *u.* de utroque generalis est Regula, agere in judicio, & conveniri in eodem posse omnes, & solos illos, qui legitimam personam standi in Judicio habent: quales sunt homines liberi, masculi, majores &c. Discrimen tamen aliquod faciendum est inter Actorem, & Reum; nam multi, qui Actores esse non possunt, stare in Judicio ut Rei possunt vel in persona propria, vel alienâ: de quibus in sequentibus disputabitur. Porro in Judicio stare nequeunt

1. *Infantes, furiosi, amentes, surdi, & muti, uti & prodigi*: pro quibus tamen agendo, & defendendo Judicium suscipiunt Tutores, vel Curatores *l. gerere 1. §. sufficit 2. in fin. ff. de administr. & peric. tutor. l. his qui 12. §. fin. ff. de tutor. & curat. l. curatores 1. C. de curat. furios.*

2. *Servi propriè dicti in causa pecuniaria l. servus 6. C. h. tit.* Ratio est, quia quoad actus Civiles pro mortuis habentur *l. quod attinet 32. ff. de R. J.* Dixi *Servi propriè dicti*; nam impropriè dicti servi, ut sunt coloni fundo colendo adscripti, & Originarij, vulgò *Labaigue Bauren* licet in aliquibus cum veris servis similitudinem habeant, quia tamen revera sunt homines liberi, non prohibentur stare, & agere in judicio. Brunnem. in *l. servus cit. n. 6.* quia in his cessat ratio, cum propria bona habeant, circa quæ agere, & conveniri possint. Ad didi in *causa pecuniaria*; nam alijs in causis admitti aliquando possunt etiam servi propriè dicti. Et 1. quidem in criminalibus; nam in his, si atrocitas criminis, quod in Judicium venit, ita exposcat, etiam servi quandoque audiuntur *l. vix certis 33. ff. h. tit.* 2. in causis liberalibus, & statûs, ubi de hoc ipso, an quis servus sit, disputatur, ut si libertas servo relicta sit in testamento, & dominus tabulas testamentarias superprimat: nam eo casu agere etiam contra dominum suum potest *l. vix certis cit.* 3. in causis, quæ concernunt utilitatem publicam; nam in his agere, & defendere licitum est cuicumque, qui Jure naturali non est inhabilis.

3. *Pupillus sine autoritate Tutoris*; 25 nam ex istius arbitrio operationes ejusdem Legales pendent *l. si cum essent 1. C. qui person. legit. stand. in judic. hab.* Et hinc si qua actio in Judicio ex parte pupilli proponenda, vel sustinenda sit, Tutor ipse su-

bibit Judicium loco pupilli, vel iste saltem autoritate Tutoris *l. si cum esset cit. & l. seq. l. genere 1. & l. seq. ff. de admin. & peric. tutor. Gaill. l. 2. obs. 108. n. 8. Passerin. in c. fin. h. tit. in 6. n. 34. Pih. hic n. 13. Wiest. n. 31.* Et hinc si in Judicio pupillus compareat, excipere contra eum Adversarius potest, tanquam contra inhabilem, & petere, ut probet se autoritate Tutoris hoc facere. *Excipiuntur 1.* causa criminales; nam in his ob publicum Reip. bonum, quod crimina plecti exigit, etiam pueri audiuntur, si aliter delictum probari nequeat. *Excipitur 2.* causa momentaneæ possessionis, in qua vel agitur de restitutione spolijs, vel de possessione interimistica, seu summarissimo possessorio; quia hujusmodi actiones exerceri per quamcunque personam possunt *l. fin. C. qui legit. person. standi* *Esc.* ergo etiam per pupillum sine tutore. *Donell. enucleat. l. 17. c. 4. litt. O. & duab. seqq.* *Excipitur 3.* quæcunque alia causa, si Adversarius eum non removeat contra ipsum excipiendo; nam si in tali casu, & causa pupillus, vel minor vincat, licet sine autoritate Tutoris contenderit in Judicio, sententia sustinetur, ne quod in favorem eorundem est introductum, in odium illorum detorqueatur. *Donell. l. cit. litt. N.*

²⁶ *4. Minor 25. annis sine autoritate Curatoris l. clarum 4. C. de auth. prestand.* Si Curatorem non habeat, ad litem dandus est ipsi Curator etiam invito *§. item inviti 2. Inst. de Curatorib.* cujus tamen officium lite finita cessat *§. fin. Inst. de auth. tutor.* Proceditque hoc in causis tam Civilibus, quam criminalibus; quia in neutris personam legitimam standi in Judicio habet *l. clarum cit. Gaill. l. 2. obs. 108. n. 1.* Estque Curator ad litem pupillo, & minori ita necessarius, ut sententia contra ipsum Curatorem, vel Tutorem deslitutum pronuntiata, tanquam contra indefensum lata, sit ipso Jure invalida. *l. acta 45. §. contra 2. & l. contra 54. princ. ff. de rejudic.* Pro ipso tamen lata sustinetur *l. non eo minus 14. ff. de procurat.* ubi etiam additur ratio: *quia minoribus etas in damnis subvenire, non rebus prosperè gestis obesse consuevit.* Imò etiam contra eundem lata valebit in ijs casibus, in quibus agere, & conveniri sine Curatoris autoritate potest. Tales autem sunt *11.* maxime, prout illos recenset *Franc. in c. fin. h. tit. in 6. n. 64. & seqq. Passerin. ibid. n. 4. & seqq. Pih. hic n. 14. Wiest. n. 33. & 34. & alij.* Et quidem *1.* si 20. etatis anno impleto, veniam etatis impetravit *l. omnes 2. C. de his, qui ven. etat. Esc. 2.* in causa momentaneæ possessionis, ut supra dictum est de pupillo. *3.* si minor querelam porrigat de thoro violato *l. si maritus 15. §. Lex Julia 6. ff. ad Leg. Jul. de adult.* qui casus contingere potest etiam in minore *14. annis, si contingat, quòd ma-*

litiâ supplente etatem contraxerit. *Passerin. n. 64. cit. 4.* in causa alimentorum *l. pupillus 1. C. de aliment. pupill. prest.* quod verum est, ubi periculum est in mora, nec adest tempus dandi Curatorem; nam ubi Curator dari potest, dari debet etiam minori pro alimentis volenti agere, vel respondere. *Passerin. n. 67. 5.* Cum minor de Castrensibus, aut patris testamento litem agit. *Innoc. in c. ex parte de restit. spoliat.* quem citat, & sequitur *Passerin. n. 69. 6.* in prapatorijs ad Judicium; quia Curatoris autoritas ante contestationem litis, à qua Judicium incipit, non requiritur. *Passerin. n. 71. & apud hunc Bald. in l. bonorum 1. C. qui admitt. ad bonor. possess. Esc. n. 3. 7.* si minor sine Tutore, vel Curatore contrahens cum aliquo juret se esse majorem, & postea ex tali contractu oriatur controversia; nam hanc sine Curatore prosequi potest, quia in hoc casu persona ejus habetur pro legitima. *Passerin. n. 76. 8.* quoties in causis civilibus minor absque Tutore, vel Curatore juravit, gestis, vel in judicio gerendis non contravenire. *Passerin. n. 77. & hoc teste communis opinio, quæ ubique de consuetudine servatur; nam Juramentum supplet defectum Curatoris. 9.* si causa sit spiritualis, ut matrimonialis, beneficalis, decimatis &c. *fin. h. tit. in 6. & ratio est, quòd cum Jus Canonicum minores pubertatem adeptos agnoverit habiles ad matrimonia, Beneficia, & alia Jura spiritualia obtinenda, etiam censuit eosdem à Judicio super iisdem, per se, vel per Procuratorem subeundo, non removendos, salvo tamen beneficio restitutionis in integrum, si minor in tali judicio læsus sit. Passerin. n. 32. 10.* si in Judicium deducatur causa connexa cum spirituali, ut si lis moveatur minori super dote ratione matrimonij à se contracti debita, vel si controvertatur super redditibus Beneficalibus, aut Jure Patronatus, quod annexum fortè est Beneficio, quòd minor obtinet. *Ancharan. in c. fin. cit. h. tit. not. 2. Franc. ibid. n. 3. Passerin. n. 16. & seqq.* Ratio est, quia quòd Jure est dispositum in causa principali, censetur etiam dispositum in dependentibus ab illa, sive connexis cum eadem, cum hæc veluti accessoria assumant naturam principalis, eamque sequantur. *11.* denique in quibuscunque alijs causis, in quibus consuetudo legitime præscripta, aut statutum legitime conditum concedit minori potestatem sine interventu Curatoris litigandi in Judicio; quia quòd requiratur autoritas Curatoris, solum habetur Jure positivo, cui derogari per consuetudinem, & statutum legitime factum potest. *Passerin. n. 81. apud quem videri plures exceptiones possunt.*

Dub. an sine Curatore in causis spiritualibus stare in Judicio possit etiam minor impubes? *4.* negative; sed dandus eidem

eidem est Curator, qui loco illius litem prosequatur, ut decimum est *c. fin. h. tit. in 6. Proceditque hoc 1.* etiam de eo, qui ex dispensatione Papæ impubes obtinuit Beneficium Ecclesiasticum; non enim propterea super eo, vel ejus Juribus sine Curatore agere, aut respondere in Judicio potest, ut rectè Ancharan. *in c. fin. cit. n. 4. Franc. ibid. n. 2. Passerin. n. 35. Pirh. hic n. 16. Schambog. n. 15.* notant, & colligitur ex *c. fin. cit. §. si verò*, ubi disertè habetur, impuberi, si in Beneficiali, vel alia spiritali causa litigare velit, Curatorem ad litem à Judice Ecclesiastico deputandum. Ratio est, quia dispensatio est strictæ interpretationis. Igitur etsi Papa cum tali dispensaverit in ætate requisita ad Beneficium, non tamen censetur dispensasse circa liberam ejus administrationem, ut per se possit super illo agere in Judicio sine Curatore. *Procedit 2.* etiam si alium Tutorem legitimum, testamentarium, vel datum habeat; nam ejusmodi Tutor se immiscere in causis Ecclesiasticis, & quæ his annexæ sunt, nequit, utpote cui potestas solum data est ad curandas, & defendendas res patrimoniales, ac temporales pupilli sui, quæ proinde ad administrationem negotiorum Ecclesiasticorum extendi non debet. *Pirh. hic n. 16. not. 4. Schamb. n. 16.* Porro hujusmodi Curator ad litem impuberi in causis spiritalibus dari ex *c. fin. cit. præscripto 1.* potest ab Episcopo, & ejus Vicario. **2.** à Sedis Apostolicæ Delegato, vel ejus Subdelegato, si coram ipso causa sit ventilanda. **3.** probabiliter etiam à Delegato Legati à Latere, vel alterius etiam inferioris Ordinarij, si lis ab ipsis sit decidenda *arg. l. fin. §. sed si quis 1. C. de adm. nist. tutor.* ubi generaliter, & indistinctè dicitur, quòd quilibet Judex, coram quo causa vertitur, possit ei, qui legitimam personam standi in Judicio non habet, dare Curatorem ad litem coram eo agendam. Et hinc si hujusmodi minor impubes, etsi Clericus, super causa temporali litiget coram Judice Laico, quia v. g. Actor est, qui forum rei sequi debet, si Tutorem universalem non habeat, ad hujusmodi litem ei Curatorem dabit Judex Laicus, coram quo litigat, non Ecclesiasticus, cui aliàs subest, ut *l. cit. n. 41.* notat Passerin. & alij apud ipsum. Neque obstat, quòd aliàs ille, cui datur Curator etiam ad litem, debeat esse de Jurisdictione ejus, qui dat Curatorem; nam ut Passerin. *n. 42. §. seqq.* notat, hoc solum verum est, quando datur Curator universalis, non quando particularis ad certam causam, vel litem; hic enim dari potest ab eo Judice, coram quo litigatur.

28 **5.** *Filiusfamilias*: in quo tamen est distinguendum, contra quem agat, contra patrem, an contra extraneum. *Cum patre* litigare si velit, indiget venià à Prætoze obtentà *l. generaliter 13. ff. de in jus vocand.*

quæ eidem concedi non solet, nisi vel de ipsa patria potestate, vel de patris officio quoad alimenta v. g. præstanda, vel de peculio castrensi, aut quasi, vel de causis spiritalibus controversia moveatur *can. queritur 36. caus. 2. q. 7. c. non est 11. de sponsal. l. lis nulla 4. ff. h. tit. l. nec filium 9. C. de patr. potest.* Expediit tamen, & maximè curandum, prout rectè Brunnem. *in l. lis nulla cit. n. 3.* ut hujusmodi lites inter privatos parietes sopiantur magis, quàm ad Judicium deferantur cum aliorum scandalo. *Si cum extraneo* litigare cogitur filius, regulariter opus est consensu Patris, saltem generali, ut agere, & defendere se in judicio possit, etsi major sit annis **25.** Constat ex *c. fin. §. in hujusmodi h. tit. in 6. & l. fin. princ. C. de bon. quæ liberis* &c. ubi statuitur, quòd filius in bonis maternis, in quibus pater usufructum habet, sine illius consensu non possit agere. Necessarius est autem illi consensus patris, non tam ob aliquod istius præjudicium, quàm ob judicij solemnitatem, quæ non patitur filium, in judicio sine consensu patris audiri. *Durand. in Specul. tit. de actore §. 1. n. 22. Laym. in c. fin. h. tit. in 6. n. 5. Passerin. ibid. n. 108. Pirh. hic n. 18. Wiest. n. 36.* Dixi autem regulariter, & in causa propria; nam alieno, puta, tutorio, curatorio, procuratorio nomine agere, & respondere filius, in Judicio sine patris consensu potest, modò major sit **25.** annis, ut constat ex *c. qui generaliter 5. §. nedum 1. & §. fin. de procurat. in 6. Pirh. hic n. 18. König n. 33. Wiest. n. 37.* Deinde non desunt casus, quibus etiam suo nomine sine consensu patris agere, & respondere filius, potest. Et horum complures enumerat *Gloss. in c. fin. cit. V. regulariter. Durand. in Specul. tit. de actore §. 1. n. 22. §. 23. Franc. in c. fin. cit. §. fin. n. 4. §. seqq. Laym. ibid. n. 5. Passerin. n. 95. §. seqq. Pirh. hic n. 18. §. 19. Schambog. n. 7. König, Wiest. l. cit.*

Præcipui sunt. **1.** si lis sit de bonis **29** Castrensibus, vel quasi Castrensibus filij. *l. miles 4. §. actionem 1. ff. de Castrens. pecul.* quia horum administrationem plenissimam habet, & eorum comparatione instar Patrisfam. censetur *l. verba 1. §. fin. & l. seq. ff. de S. C. Maced.* **2.** si Pater longius absit, aut dementia laboret, aut aliàs periculum in mora versetur *l. si longius 18. §. si filius 1. ff. h. tit.* **3.** in præparatorijs Judicij usque ad contestationem litis exclusivè; præparatoria enim ad Judicium non indigent interventu legitimæ personæ, sed sola litis contestatio, à qua Judicium incipit *l. si cum dotem 22. §. eo autem tempore 5. ff. solut. matr. l. fin. princ. §. filius C. de bonis, quæ liberis* &c. **4.** in momentanea possessione; nam in hac agere, & conveniri etiam pupillus sine autoritate Tutoris, & minor sine autoritate Curatoris potest, ut dictum est supra *n. 25. §. 26. 5.* quando agitur de

thoro violato l. si maritus 15. §. Lex Julia 6. & l. inter liberas 6. §. filiusf. 2. ff. ad Leg. Jul. de adult. 6. in his, quæ extraordinario officio Judicis explicantur l. cum filiusf. 17. ff. de reb. credit. junct. Gloss. in l. honorum 1. C. qui admitti §c. 7. secundum aliquos in causis bonorum adventitiorum, quorum administratio ad patrem non spectat, & in quibus ususfructus ei non acquiritur. Sed probabilius est contrarium; quia consensus patris requiritur non ob præjudicium patris, sed ad integrandam personam filij. in judicio, qui etiam hoc casu censetur non habere personam integram, cum casus iste exceptus non sit. 8. in causis spiritualibus, & quæ ab his dependent, modò sit pubes c. fin. §. ult. h. tit. in 6. & ratio est, quia ad bona, & res spirituales, ac cum his connexas patria potestas se non extendit. 9. denique in causa personali l. tam ex contractibus 37. ff. h. tit. l. denique 3. §. sed utrum 4. ff. de minor. l. filiusf. 39. de O. §. A. in qua causa si pronuntietur adversus filium. videndum, an peculium habeat, vel non. Si nullum habet peculium, sententia tum demum executioni dabitur, quando factus fuerit Paterf. Si peculium habet, ex illo solvetur, etiam si profectitum illud fuerit; nam pater actione judicati de peculio tenetur l. licet 3. §. ibidem scribit 11. ff. de pecul. l. patri 27. princ. ff. de minor. Struv. exercit. 9. n. 6.

30 6. *Mulieres*: ubi tamen distinguendum est inter causas Civiles, & Criminales; nam in Civilibus invitæ personaliter ad Judicium trahi non permittuntur; si tamen velint, agere, & respondere in eo possunt. In criminalibus non quidem permittuntur agere, vel accusare; si tamen atrocis alicujus criminis reæ sint, invitæ in judicium trahi possunt. Ita c. mulieres 2. h. tit. in 6. ubi quod contra hanc Constitutionem judicialiter attentatum fuerit, ipso Jure irritum dicitur. Dixi 1. invitæ in causis Civilibus personaliter ad Judicium trahi non posse: proceditque hoc, etiam si reæ sint, ut colligitur ex c. mulieres cit. & ratio est, quia non convenit eas vagari, & virorum cætibz immisceri. Hinc si in aliqua causa lis eisdem intentetur, defensio earum à viris suscipienda, & executio in bonis illarum est facienda. Menoch. de arbitr. l. 1. q. 88. n. 10. Farin. prax. crim. l. 1. tit. 4. q. 27. n. 42. Brunnem. in auth. hodie C. de custod. reor. Dixi 2. si velint, in Judicio agere, & respondere posse. Colligitur argumento ducto ex c. mulieres cit. à sensu contrario, ubi prohibentur invitæ cogi. Igitur volentes venire possunt; neque enim privilegio pro se principaliter constituto uti quisquam compellitur. Excipiuntur c. cit. §. femina 1. Moniales, & alia femina Religiose, ne in detrimentum disciplina, ansa eisdem detur vagandi extra clausuram. Dixi 3. non permitti in criminalibus agere, vel accusare: & hoc

propter verecundiam, & fragilitatem sexus. Excipitur, si suam, vel suorum injuriam prosequantur l. qui accusare 8. ff. de accusat. & l. de crimine 12. C. de his, qui accusare §c. vel si publica utilitas id exposcat l. mulierem 13. ff. de accusat. aut si causa in judicium deducta talis sit, quæ corporalem earum præsentiam exigere videatur. Pirh. hic n. 21. not. 2. Dixi 4. si tamen atrocis alicujus criminis reæ sint, invitæ in Judicium trahi posse. Unde quando Judicium est criminale, videndum, ex quali crimine conveniatur foemina; nam si non valde atrox illud sit, personaliter Judicium, aut carcerem subire non cogitur. Novell. 134. n. 9. & inde sumpta Aub. hodie C. de custod. reor. At criminis atrocioris reæ ad Judicium vocari, & in carcerem detrueri & ipsa potest, modò iste à conversatione virorum separatus sit, ut consuetudine observari alijs cit. notat Farin. q. 27. cit. n. 52. v. limitando.

Dub. an omnibus mulieribus privilegium hoc competat, quòd invitæ in Judicium trahi nequeant? v. hoc intelligendum de mulieribus honestis tantum; nam ad viles, & inhonestè viventes illud non extenditur, ut constat ex Tribunalium praxi, & notat Franc. in c. mulieres cit. n. 1. Laym. ibid. n. 2. Passerin. n. 7. Pirh. hic n. 21. not. 2. Wiest. n. 41. Et hinc licet ad personalem apprehensionem, & custodiam illarum non facilè, & cum magna circumspectione deveniendum sit, quando sunt foemina honesta, & præsertim nobiles, ac illustres; viles tamen, si inhonestè, & luxuriosè vivant, ad Judicium personaliter evocari, & si criminum reæ sint, seorsim tamen à viris detineri non prohibentur. Proceditque hoc non tantum in causis criminalibus, sed etiam in civilibus; nam etiam pro debito civili, saltem si hoc ex delicto descendat, condemnata, si solvendo non sint, incarcerationi possunt.

7. *Excommunicatus* Excommunicatione majore c. intelleximus 7. h. tit. c. à nobis 2. c. exceptionem 12. de except. c. decernimus. 8. de sent. excom. in 6. quibus omnibus textibus statuitur, eum repelli ab agendo per exceptionem à parte, vel ex officio à Judice posse: idque meritò, ut ex hoc Censura Ecclesiastica magis timeatur, excommunicationis periculum evitetur, & ipse Excommunicatus, dum sic excluditur, rubore suffusus, ad humilitatis gratiã, & reconciliationis effectum facilis inclinetur, ut rectè monet Vivian. in c. intelleximus cit. v. excommunicatus. Proceditque hoc etiam, spectato Jure communi, de Excommunicato non vitando, seu nondum denunciato; nam etiam hic, ut Laym. in c. intelleximus cit. n. 1. cum alijs notat, vel à parte per exceptionem, vel à Judice ex officio repelli potest, non obstante Extrav. ad evitanda à Martino V. in Concil. Constantiens. edita; quia per cit. Extrav. nullus Excommunicato favor concessus est, sed hoc tantum discrimen

men introductum est inter Excommunicatum vitandum, & non vitandum, quod ille ab agendo repelli debeat, hic vero possit, licet non necessariò debeat. Addidi *spechtato Jure communi*; nam Hæretici in Germania, non obstante, quòd excommunicati & ipsi sint, ad agendum tamen sine contradictione passim admittuntur.

33 Dub. 1. Utrum Censurâ hac irretitus solum prohibeatur stare in Judicio ut Actor, an verò etiam ut Reus? Videtur utrumque dicendum; nam 1. ejusmodi Excommunicato prohibita est omnis communicatio cum cæteris fidelibus *can. sicut Apostoli 16. & c. caus. 11. q. 3.* jam autem permittitur aliqua communicatio, si in Judicio stare possit ut Reus. Ergo &c. 2. Si ut Reus in Judicio stare potest, etiam videtur stare posse ut Actor, saltem per Procuratorem; quia per hunc agendo in judicio non magis communicaret cum fidei, quam reus per illum respondendo. 3. Excommunicatio Judicis denuntiatur, & vitandi acta Judicialia vitantur. Ergo etiam Excommunicatio partis litigantis.

Sed adhibenda est distinctio, an excommunicatus vitandus sit Reus necessarius, an voluntarius. Si necessarius est, h. e. per specialem, vel generalem citationem vocatus, non solum admittitur, sed etiam compelli ad respondendum in Judicio potest, in quacunque causa conventus fuerit. *Suar. de Censur. D. 16. s. 4. n. 1. Gibalin. p. 4. D. 7. n. 274. Gonzal. in c. intelleximus 7. b. tit. n. 5. Laym. ibid. n. 4. in fin. Pirh. hic n. 38. in fin. Schambog. n. 26. Wiest. n. 28. & colligitur ex c. intelleximus cit.* Ratio est, quia alioquin ex contumacia sua reportaret commodum, si vel ob debitum, vel ob crimen conventus, ad respondendum, & alia, quæ Judicio annexa sunt, præstanda cogi non posset. Si verò sit reus voluntarius, & qui non citatus, sed ultro & voluntariè in Judicium venit, pro suo commodo, cum possit non comparere, aut si vocatus quidem est, sed sub conditione si voluerit, aut si commodum ei fuerit comparere, antequam absolvatur ab Excommunicatione, ad respondendum in Judicio non admittitur. *Abb. in c. intelleximus cit. n. 12. Suar. l. cit. n. 12. Barb. in c. cit. n. 20. Pirh. n. 40. in princ. & alij supra allegati.* Ratio est, quia in tali casu Actor, & Reus voluntarius æquiparantur. Et confirmatur; quia *c. intelleximus cit.* loquitur de reo compellendo, & qui ex paritione in Judicio gravamen, & onus sentit. Ergo reum voluntarium hoc ipso excludit; quia non ob Actoris, sed ob suum commodum in Judicio comparat.

Neque obstant Argumenta opposita. Ad 1. patet ex dictis; nam ita prohibetur Excommunicato communicatio cum fidelibus, ut tamen per hoc, quòd excommunicatus sit, commodum sentire non debeat. Ad 2. Excommunicatus per Procu-

ratores comparere potest ut reus, non verò per seipsum ut actor: unde respectu excommunicati Rei locum habet *Regula 68. in 6.* respectu Actoris excommunicati argumentum inde sumptum à sensu contrario. *Al. 3.* negatur paritas; nam Judicis excommunicati acta non valent, quia per excommunicationem privatur Jurisdictione, vel saltem usu ejusdem actuali, vel valido. nihil simile contingit, quando pars litigans excommunicata est; imò actis ab actore non repulso valor apertè adstruitur *c. pia 1. de except. in 6.*

Dub. 2. An aliquando Excommunicatus in Judicio stare possit ut Actor? R. distinguendo, an sit Excommunicatus vitandus, vel non vitandus. Si sit Excommunicatus non vitandus, etsi peccet ingerendo se, si tamen neque pars contra eum excipiat, neque Judex illum repellat, agere in Judicio potest, neque repelli necessariò debet, ut colligitur ex hæctenus dictis. Si verò sit Excommunicatus vitandus, regulariter, ut iterum in præcedentibus dictum est, ab agendo repelli debet. Dixi regulariter; nam *Laym. in c. 7. cit. à n. 1. Barbof. ibid. à n. 10. Pirh. hic à n. 38. Wiest. n. 29. Schamb. n. 26. & plures alij apud istos non paucos enumerant casus, ubi quivis Excommunicatus ad agendum admittitur. Et 1. quidem in causa suæ Excommunicationis arg. c. ipso Jure 1. de rescript. in 6. si probare intendat Excommunicationem contra se latam fuisse ipso Jure nullam: secus, si probare velit eam fuisse injustam; tunc enim prius absolvi deberet, cautione præstita, mandatis Ecclesiæ se pariturum. 2. ubi agitur de periculo ipsius animæ e. g. in causa matrimoniali; nam ad istud evitandum, si non ex Jure sibi competente, saltem ex officio Judicis admitti deberet. 3. quando periculum est in mora, ut si debitor ipsius sit fugitivus; tunc enim non agit omnino liberè, & voluntariè. 4. quando impeditur agere sibi alias permessa, ut si impediatur ire Romam ad impetrandum Rescriptum Apostolicum super appellatione; tunc enim agere contra impediens potest. 5. si quis in Beneficio, ad quod ipse jus aliquod habet, instituendus, vel electus confirmandus in eo sit; quia tunc oppositio excommunicati erit necessaria defensio, à qua nullus Excommunicatus repellitur. 6. si agatur de bono publico suæ Ecclesiæ, cujus ipse est membrum, ne indignus ad Prælaturam assumatur. 7. universim admittitur Excommunicatus, quando est actor necessarius. Et hinc etiam casu, quo Excommunicatus non vitandus agere in Judicio cepit, neque repulsus est, postea à Reo compelli potest, ut litem ceptam prosequatur juxta *Auth. qui semel C. quom. & quand. Judex Eccl.* quia alias Excommunicato prodesset Excommunicatio, quod esse non debet.*

Dub.

Dub. 3. an Excommunicatus possit Actorem se convenientem reconvenire. Ratio dubitandi sumitur à paritate Appellationis, quam interponere, & prosequi non prohibetur, ut dicitur tit. 15. de Appellat. infra.

Sed distinguendum est, an reconvenire Actorem suum velit in nova aliqua causa, quæ à causa conventionis est separata, an vero in causa connexa, ut si debitor agat contra creditorem ad restituendum pignus actione pignoratitia directa, & creditor adversus debitorem vicissim agat actione contraria. Si in nova aliqua causa, & cum causa conventionis non connexa, Actorem reus excommunicatus reconvenire non potest. Gloss. in c. intelleximus 7. V. conveniri h. tit. Gonz. ibid. n. 5. Laym. n. 4. Pirh. hic n. 39. not. 4. Wiest. n. 30. & novissimè Clarissimus P. Schmier tr. de Judic. c. 2. n. 148. Colligitur ex c. cum inter 5. de Except. Ratio est, quia reconventio est reciproca petitio c. significantibus 2. de mut. petit. ideoque in nova causa reconveniendi fit Actor voluntarius. At si causa reconventionis cum causa conventionis connexa sit, & habeat reus conventus aliquid, quod causam, in qua conventus est, sublevar, non obstante Excommunicatione sua, opponere illud actori potest, & sic eundem reconvenire. DD. cit. Ratio est, quia ita reconveniendi potius se defendit, quam agit. Est autem Excommunicato permessa omnis defensio necessaria. Ergo &c.

Neque responsionem istam convellit, sed potius confirmat ratio dubitandi allata; nam Appellatio ideo permessa est Excommunicato, quia est defensio necessaria contra gravamen ipsi illatum. Igitur permessa etiam erit reconventio, in quantum est defensio necessaria; non permessa erit, in quantum est actio voluntaria.

36 Dub. 4. quomodo excommunicatus in Judicio respondere debeat, per seipsum, an per Procuratorem? Certum est, quod per Procuratorem à se constitutum respondere possit, ut patet ex c. intelleximus 7. h. tit. idque magis decens est, quam si personaliter compareat in Judicio. Utrum autem compelli possit ad mittendum Procuratorem loco sui, major est controversia. Negant Gloss. in c. cit. V. conveniri. Abb. ibid. n. 5. Suar. de censur. D. 16. f. 4. n. 6. Affirmant Decius n. 7. Imol. n. 2. & alij in c. cit. Melius distinguit Laym. ibid. n. 5. Pirh. hic n. 41. an causa, in qua convenitur, sit ardua, vel non. Si hoc secundum, cogi potest, ut per Procuratorem respondeat, modo idoneum habere possit; si primum, ad constituendum Procuratorem compelli nequit, sed per seipsum comparere, & respondere in Judicio poterit, præsertim si aut Procuratorem pro qualitate causæ idoneum nullum habeat, aut habere quidem possit, sed salarium ei debitum ne-

queat solvere. Colligitur ex c. intelleximus cit. ubi dicitur debet per alium respondere; nam verbum debet in propria significatione acceptum importat necessitatem, seu obligationem respondendi per alium; à propria autem significatione verborum non est recedendum sine urgente necessitate: talis non adest, quando causa non est ardua, & Procurator idoneus facile haberi potest; adest autem, quando causa est ardua, & nullus Procurator idoneus haberi potest, vel si haberi potest, magnis expensis est constituendus. Ergo &c. Conf. ex ratione; nam defensio necessaria nemini est auferenda. Hæc auferretur, si respondere per seipsum non posset, quando causa est ardua, & Procuratorem causæ aptum habere non potest; non autem auferretur, etsi compellatur respondere per Procuratorem in causa non ardua, cum pro similibus partium Procuratores idonei reperiantur. Igitur si causa non sit ardua, comparere, & respondere per Procuratorem debet; si vero ardua sit, & Procuratore idoneo careat, respondere poterit per seipsum.

8. Religiosus: nam hic sine consensu, Prælati in Judicio stare nequit, aut in eodem convenire, vel conveniri, suntque ea, quæ à Religioso sine consensu Prælati expresso, vel tacito fiunt, ipso Jure irrita. Durand. in Specul. tit. de actore n. 48. Navar. Comment. 2. de Regular. n. 64. Sanch. l. 6. moral. c. 12. n. 1. Laym. l. 4. tr. 5. c. 11. in princ. Pirh. hic n. 29. König n. 34. Engi n. 4. Schambog. n. 25. Wiest. n. 42. Proceditque hoc 1. sive tanquam Actor ad agendum, sive tanquam reus ad defendendum in Judicio stare velit; nam etiam ad defendendum se in Judicio licentiâ Superioris indiget. Sanch. n. 1. cit. Procedit 2. ut nec per Procuratorem agere, vel defendere se in judicio possit; quia quod quis per se non potest facere, neque per alium potest. Reg. 68. in 6. Procedit 3. etsi agatur de contractu, quem Religiosus celebravit ante ingressum in Monasterium; nam etiam hoc conveniendum est Monasterium, quamvis libello in personam Religiosi concepto, cum quo antea negotium erat gestum, ita tamen, ut executio in bonis Monasterij fieri nequeat ultra id, quod ex bonis Religiosi sui accipit. Navar. n. 27. Sanch. c. 2. Procedit 4. etiamsi Religiosus injuriatus, vel aliqua re spoliatus esset, prout Sanch. n. 5. colligit arg. l. sed si unius 17. §. ait Prætor 10. ff. de injur. ubi is, qui in alterius potestate existit, si injuriatus sit, in Judicio auditur tantum casu, quo is, cujus in potestate est, præsens non est, nec Procuratorem relinquit. Igitur si præsens sit, aut Procuratorem relinquit, ille in Judicio injuriam suam non potest prosequi, sed vel licentiam ab eo debet accipere, vel actionem ipsi relinquere. Quorum omnium ratio est, quia Religiosus per Professio-

fessionem est mundo mortuus, & non amplius sui juris, sed æquiparatur servo, qui in Judicio stare non valet; aut saltem filiof. qui regulariter contendere in judicio sine patris consensu nequit, ut supra n. 28. dictum est: unde pro eo agere, & respondere debet Monasterium, in quod bona, jura, & actiones suas omnes transtulit.

38 Dub. 1. quibus casibus religiosus agere, & respondere per se, vel per Procuratorem in judicio possit? R. casus hujusmodi esse complures, quos cum alijs DD. enumerant Durand. in *Specul. tit. de actore n. 48. & 49.* Navar. *Comment. 2. de regular. n. 64. & 65.* Azor. p. 1. l. 12. c. 11. q. 9. Sanch. l. 6. moral. c. 12. n. 14. & seqq. Pirh. hic n. 31. König. n. 35. Engl. n. 4. Wiest. n. 43. Sunt autem præcipuè sequentes. 1. si obtineat Beneficium Ecclesiasticum, quod annexam habet administrationem aliquam; nam respectu hujus censetur esse sui juris. Igitur pro juribus ejusdem agere, & respondere non minus poterit, quam alius non regularis, ut regula instar tradit Abb. in c. 16. h. tit. n. 1. 2. Si studiorum, & aliorum negotiorum causâ à Monasterio procul absit; tali enim casu, si spolijs, vel injuria illata, aut alterius causâ necessitas exigat, agere in Judicio valet ex licentia Prælati præsumpta: & ratio est, quia concessio aliquo, concessa intelliguntur omnia, sine quibus commode vivi nequit arg. l. si longius 18. §. si filius. 1. ff. h. tit. 3. Si agere velit, ut in religione retineatur, vel ab ea expulsus restituatur, vel ne ei alimenta debita, aut expensâ à Monasterio denegentur, vel de jure, quod habet, ferendi suffragium, sedendi in Choro, vel alio sibi quasito per Professionem, Electionem, Collationem &c. 4. Si proprius Prælatas tanquam dilapidator &c. accusandus sit c. ex parte 11. de accusat. Monet tamen hic König. n. 35. ut accusatus Prælatum suum caveat, ne per talem accusationem plus sibi obsit, quam prosit, cum plerumque causa Prælati aut melior, aut potentior sit. 5. Si contrâ defendendus sit Prælatas proprius incarceratus. 6. Si tuenda causa Monasterij, & Prælatas sit absens, ut commode ejus licentia haberi nequeat, & periculum sit in mora. 7. In causa delicti proprii; nam ex hoc non Monasterium, sed Religiosus delinquens conveniendus est, His casibus religioso subeundi judicium, si peculium à Prælato sibi concessum non habeat, necessarias expensas ministrare Monasterium debet, ne his deficientibus à prosecutione causæ, in qua agere, & respondere eidem Jura concedunt, cessare debeat. Sanch. l. cit. n. 20. & alij apud ipsum.

39 Dub. 2. quis de Jure agere, vel respondere in Judicio possit, vel debeat nomine Ecclesiæ, vel Monasterij? R. Certum est ad Prælatum hoc pertinere, ut clarè patet ex can. nullam 9. caus. 18. q. 2. & c. edoceri 21.

de rescript. An verò id fieri possit sine consensu Capituli, vel Conventus, ambiguum facit Gloss. in c. edoceri cit. V. debeant, & in c. alia 1. V. legaliter. de Procuratorib. asserens de bonis utriusque, tam Prælati, quam Capituli communibus non posse Prælatum sine consensu Capituli in Judicio vel convenire, vel conveniri: quod etiam videtur probare ratio; nam qui alienare non potest, is nec potest rem in Judicium deducere l. ait Prætor 7. ff. de jur. deliber. ubi Ulpianus §. quid sit 2. ex Labeone, Est enim, inquit, absurdum, ei, cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere. Subsum. atqui Prælatas Monasterij, vel Ecclesiæ suæ res immobiles, & mobiles pretiosas sine consensu Capituli alienare nequit, ut patet ex toto tit. de reb. Eccl. non alien. ergo nec super ejusmodi rebus sine ejusdem consensu litigare. Conf. à pari cum Conventu, vel Capitulo; nam ab hoc in causis, quæ ad ipsum, vel Prælatum simul pertinent, sine consensu, & autoritate Prælati actio, aut defensio Judicialis non potest suscipi, ut de eisdem est c. causam 9. h. tit. ergo nec Prælatas illud poterit sine consensu Capituli, vel Conventus.

Sed his non obstantibus dicendum, quòd Prælatas super ejusmodi bonis, & juribus communibus, nisi sit causa majoris momenti, vel administratio in casu aliquo speciali ad Prælatum, & Capitulum pertineat communiter, etiam sine consensu Capituli, vel Conventus in Judicio agere, & respondere possit. Imol. in c. edoceri cit. n. 3. Abb. ibid. n. 6. Felin. n. 2. & 5. Barbof. n. 2. & 3. Gonzal. n. 2. Pirh. n. 24. hic Engl. n. 5. König. n. 27. Schambog. n. 22. Wiest. n. 45. & novissimè P. Schmier tr. de Judic. c. 2. n. 130. Colligitur ex can. nullam 9. caus. 18. q. 2. c. causam 9. h. tit. c. edoceri cit. & c. olim 17. de restit. spoliat. Ratio est, quia qui liberam administrationem, à Lege, vel Jure sibi concessam habent, in Judicio agere, & conveniri possunt l. fin. ff. quod cujusq. univers. nom. & patet in Tutore, qui pro bonis pupilli; in patre, qui pro bonis adventitij filij; in marito, qui pro bonis dotalibus uxoris in Judicio contendere, & conveniri possunt. Atqui Prælatas habet administrationem rerum communium Ecclesiæ, vel Monasterij liberam, seu independentem à Conventu, seu Capitulo, sibi à SS. Canonibus concessam, & quidem plenius, quam v. g. Tutori; quia tota potestas Monasterij tam circa Cultum Divinum, quam reliquas res Monasterij ad Abbatem, vel Prælatum pertinet, ut dicitur can. nullam cit. & alijs textibus. Ergo potest Prælatas sine consensu Capituli, seu Conventus agere & respondere in Judicio.

Dixi t. super bonis, & Juribus communibus: aliud est, si agatur de bonis, & Juribus, quæ à Prælatura bonis prorsus separata, & Capitulo specialiter attributa etiam quo-

quoad administrationem sunt; in his enim agere, & conveniri debet Capitulum, neque opus consensu Prælati habet, nisi causa sit ardua, ut monet Joann. Andr. *in c. 9. b. tit. n. 4. Abb. ibid. n. 5. Laym. n. 4. & probat ratio supra de Prælato allata. Dixi 2. nisi arduum & majoris momenti causa sit*: super hujusmodi enim causis nec Prælati sine Capitulo, nec Capitulum sine Prælato contendere, & respondere in Judicio potest, idque ob communicationem, quam Capitulum cum Prælato, tanquam corpus cum suo Capite, habet. Laym. *l. cit. Pirh. n. 27. König n. 37. Schamb. n. 22.* Ratio est, quia Prælati ejusmodi res, & Jura etiam administrare non debet sine consensu, vel saltem consilio Capituli. Dixi 3. *nisi administratio in aliquo casu speciali communiter pertineat ad Prælatum, & Capitulum*: quod fieret, quando Prælati unam personam deputat, & Conventus, vel Capitulum aliam, per quas Jura, & bona Collegij, vel Monasterij administrantur, & defendantur; nam tali casu iterum Prælati indigeret consensu Capituli, ut super hujusmodi rebus, & Juribus in Judicio agere, & respondere possit. Pirh. *hic n. 27.* Ratio est, quia, ut supra dictum est, facus agendi in Judicio sequitur potestatem administrandi. Ergo sicut hoc casu potestas administrandi est penes Prælatum, & Capitulum simul, ita penes utrumque indivisim erit potestas standi pro iisdem rebus, & Juribus in Judicio. Hinc pro praxi attendi debet consuetudo Ecclesiarum, quippe quæ potestates hujusmodi augere potest, atque minuere.

Ad rationem dubitandi putant aliqui textum illum duntaxat loqui de hærede, qui adhuc de adeundâ hæreditate delibet; nam hic sicut alienare, ita & in Judicium deducere ex rebus hæreditarijs nihil potest, quia ante aditam hæreditatem nec dominium rerum illius habet, nec administrationem. Deinde esto, generalis sit textus, Regula in illo asserta locum non habet in ijs, qui alieno nomine in Judicio agunt: patet in Tutore, Procuratore, Patre, qui licet alienare bona pupilli, domini, aut filij adventitia nequeat, contendere tamen pro iisdem in Judicio potest. *l. res que 1. C. de bon. matern. & l. cum non solum 8. C. de bonis, que liberis &c. Ad Conf. negatur paritas*; quia facultas agendi in Judicio, ut paulò antè dictum est, sequitur potestatem administrandi, atque potestatem administrandi bona communia Capituli, & Prælati, non Capitulum, sed Prælati habet. Ergo mirum non est, quòd Capitulum agere super iisdem nequeat sine consensu Prælati, possit autem Prælati sine consensu Capituli.

⁴⁰ Dub. 3. an idem jus agendi in Judicio, quod secunòum dicta competit Episcopis, & Prælati, competat etiam Abbatibus, Superioribus regularium cæteris, Parochis, &

Rectoribus Hospitalium, vel aliorum locorum piorum respectu Ecclesiarum, Monasteriorum, locorum &c. curæ suæ congregatorum?

Ad 1. quoad Abbatissas, & reliquas foeminas Monialium Præpositas considerandum est, quid ipsis per Ordinum suorum Regulas, Constitutiones, & Consuetudines liceat: Jure communi & ipsæ super Monasteriorum suorum rebus, & Juribus per constitutos Procuratores agere, & respondere in Judicio non minus possunt, ac Prælati, Abbates, & alij Monasterijs virorum præpositi; nam his quoad actiones Judiciales æquiparantur. Gloss. *in c. continebatur 2. V. eodem. de his, que à Prælat. &c. Navar. Comment. 3. de regular. n. 4. v. ampliatur.* Tamb. *de Jur. Abbatiss. D. 32. q. 13. n. 2. Donat. tom. 4. prax. regul. tr. 8. q. 16. Wiest. hic n. 48.* & alij communiter.

Ad 2. quantam in hoc potestatem habeant Prælati regulares cæteri, non tam ex communi, quam ex speciali Jure, five Religionis cujusque Constitutionibus, privilegijs, & receptis consuetudinibus est desumendum. In Societate JESU subordinatorum Superiorum potestas à Supremo, seu Præposito Generali dependet plurimum. Et hinc Suarez. *tom. 4. de Relig. l. 10. c. 5.* putat, ad cognoscendam uniuscujusque Prælati facultatem utendum potius affirmativâ, quam negativâ regulâ, sc. id unumquemque posse, quod ei concessum est; non verò, quod sibi non est prohibendum.

Ad 3. decisio dubij quoad Ecclesias Parochiales etiam ipsa plurimum pendet à consuetudine recepta, & Concordatis locorum. In Germania passim constituti sunt speciales Præpositi, vulgò *Kirchen-Præbbl / Kirchen-oder Heiligen-Pfleger /* qui rerum Ecclesiæ temporalium curam extra Judicium, & defensionem intra Judicium gerant: quod maximè obtinet in Bavaria per Concordata inter Principes Bavariæ, & Ordinarios illius inita 1583. a. 1. §. *damit aber.* De Jure communi distinctio est adhibenda: Vel enim Parochialis Ecclesia proprium Parochum habet, nec alicui Ecclesiæ, vel Monasterio unita est, vel contrà unita & incorporata est Ecclesiæ, vel Monasterio alteri. *Si prius*, jus agendi super rebus, & Juribus Ecclesiæ Parochialis ad Parochum spectat *arg. c. edoceri 21. de rescript.* quia competit ei etiam de Jure communi administratio: non tamen excluso Episcopo; quia hic tanquam principalis Diocesis universæ Rector, potestatem cumulativam habet in omnibus Ecclesijs suæ Diocesis, à Jurisdictione sua non exemptis. *Si posterius*, Vicarius in tali Ecclesia incorporata constitutus agere quidem, & respondere super Juribus Vicariatus quæ talis potest, si tamen super rebus, & Juribus ipsius Ecclesiæ incorporate incidat controversia, melius su-
per

per ijs agit, & respondet in Judicio Collegium, vel Monasterium, cui est incorporata; quia est in quasi dominio, & proprietate ejusdem.

41 Dub. 4. quis agere in Judicio debeat super rebus & Juribus Ecclesie, an Prælatus superior, an verò inferior ejus Rector, vel Administrator? R. cum distinctione: Vel enim administratio rerum, & Jurium est penes utrumque, vel est penes inferiorem tantum, ita ut superior administrationi ordinariè se non immisceat. Si primum, inferior in Judicio quidem agere, & respondere super rebus, & Juribus Ecclesie sibi concredita potest; si tamen Superior ipsemet velit agere, inferiori, tanquam majorem administrandi potestatem habens, est præferendus, prout sumitur ex *Clem. 1. V. liceret de rescripti.* & notat Innoc. in c. olim 12. n. 1. de rescripti. spoliat. Abb. in c. 16. h. tit. n. 15. Pirh. hic n. 34. Si secundum, præferri debet Rector, vel Administrator immediatus, si perpetuus ille sit; secus, si temporalis, & ad nutum Superioris amovibilis. De perpetuo constat; quia hujus eo casu principalis interest: de temporali ostenditur; hunc enim tali casu Superior ab administratione amovere omnino potest; igitur multo magis amovere eundem poterit à particulari potestate agendi in hac, vel illa causa. Vide Abb. l. cit. Imol. *ibid.* n. 4. Pirh. n. 34. cit.

42 Dub. 5. an casu, quo Capitulum sine consensu Prælati, cum debuisset illum exquirere, in causa propria egit in Judicio, & causam obtinuit, sententia in favorem ejusdem lata ratificari à Prælato per subsequentem consensum possit? Certum est ratificari sic posse casu, quo consensus solum requirebatur, tanquam solennitas quadam in favorem Ecclesie, ne quod in hujus commodum statutum est, in ejus odium detorqueatur. Difficultas est, quando consensus Prælati requiritur ad valorem: & ratio difficultatis est, quia tali casu acta ob defectum potestatis sunt irrita; quod autem initio invalidum est, tractu temporis non evalescit. Ergo &c. Sed dicendum per supervenientem Prælati consensum confirmari actum, aut sententiam prius invalidam, modo pars altera litigans interim consensum suum non revocaverit. Ratio est, quia ejusmodi ratihabitio Juris fictione retrahitur, ut perinde sit, ac si ab initio fuisset firma, & valida l. licet 56. & ibi Bartol. ff. h. tit. ubi habetur, quod ratihabitio superveniens confirmet Judicium agitatum cum Procuratore falso, seu mandatum non habente. Ex quo cadit ratio in contrarium.

43 Dub. 6. quando Prælatus in causa propria Capituli, vel Capitulum in causa propria Prælati admittatur ad agendum, & respondendum in Judicio? R. admitti, si aut Prælatus habeat speciale mandatum à Capi-

tulo, vel Capitulum à Prælato: si mandato ejusmodi careat, ut admittatur Prælatus in causa propria Capituli, aut Capitulum in causa propria Prælati, necesse est, ut caveant de rato; tunc enim admitti possunt, ut rectè advertit Gloss. in c. 1. V. legaliter de Procurat. Imol. in c. edoceri n. 8. de rescripti. Felin. *ibid.* n. 5. Pirh. hic n. 27. Ratio est, quia hoc casu etiam personæ conjunctæ admittuntur. Non minor autem conjunctio est Prælati cum Capitulo, cum ille instar Capitis, istud instar Corporis sit. Ergo &c.

9. Denique, quamvis in Reum etiam 44 invitum reddatur Judicium, ad agendum tamen in Civilibus, & Criminalibus invitus nemo compelli potest l. un. C. ut nem. invit. ager. vel accusar. cogat. Ratio est, quia cuiuslibet liberum est, an velit Juri, & Actioni, quam adversus alium habet, cedere, vel insistere. Procedit autem hoc regulariter; nam complures exceptiones enumerat Gloss. in l. un. cit. V. invitus. Brunnem. *ibid.* Wiest. hic n. 23. & 24. Præcipuas affero. Excipitur ergo 1. qui jam semel actionem proposuit; hic enim cogi potest, ut coeptam actionem prosequatur. Auth. qui semel C. quom. & quand. Jud. Sc. 2. Qui alterum diffamavit; nam hic ex practica l. diffamari 5. C. de ingenis, ad Judicium tacite se obstrinxit, & propterea ad diffamati instantiam compelli potest ad agendum intra certum terminum, nisi velit silentium sibi imponi. 3. Creditores studiosorum discessurorum ab Academicis, imò & aliorum, dum peregre abire cogitant; his enim certum terminum Judex statuere potest, ut intra illum sibi ab his debita præstent, & debitores conveniant, eo autem lapsò non audiantur. 4. Tutores, & Curatores; nam hi pro pupillis, & minoribus sibi concreditis ratione officij agere compelluntur, nisi tutelæ Judicio damnari velint l. nomina 2. C. de Arbitr. tutel. 5. Procurator l. procuratorem 11. & l. à Procuratore 13. C. mandat. 6. Administrator Civitatis l. non utique 2. S. si eo 7. ff. de administr. rer. ad civit. pertin. 7. Denique Hæres; nam hic necem defuncti vindicare tenetur, nisi hereditatem sibi ut indigno auferri velit l. heredes 1. C. de his, quib. ut indign.

Dub. 1. Utrum Actor, & Reus cogi 45 possint, ut personaliter compareant in Judicio? R. distinguendo inter Judicem supremum, & inferiores supremo. Supremus, puta, Princeps, Papa, Imperator, Rex, præcipere potest, ut partes, si jurisdictioni suæ subint, personaliter veniant, prout colligitur argumento à sensu contrario sumpto ex c. Juris 1. h. tit. in 6. & notat *ibidem* Gloss. V. speciale, Vivian. *ibid.* in ration. Laym. n. 1. Wiest. hic n. 54. & hoc teste omnes fatentur. Ratio est, quia etsi aliàs Leges facultatem tribuant litigantibus mittendi

Procuratorem loco sui, Princeps tamen hac Lege non adstringitur; unde si is velit, tenebitur pars ad imperium ejus personaliter comparere. Aliud dicendum de Judicibus inferioribus Principe; nam et si iste Reum saltem compellere possit ad personaliter comparendum, quando causa est criminalis, & pœna corporis afflictiva, vel alia relegatione major infligenda venit, ut dictum est *Libr. 1. tit. 38. n. 21.* id tamen communiter negatur, quando causa est Civilis, vel Criminalis quidem, sed talis, in qua criminis qualitas mitiorem admittit pœnam. Ita Vivian. in c. *Juris cit. V. Judex.* Franc. *ibid. n. 3.* Laym. n. 2. Passerin. n. 1. *§* sqq. Zoëf. *hic n. 15.* Pirh. n. 43. Wiest. n. 55. Ratio est, quia indultum à Jure beneficium nemini est auferendum *Reg. 17. in 6.* atqui litigantibus à Jure indulgetur alternativè, ut per se, vel per idoneum Procuratorem litigent c. *querelam 2. de Procurat. l. cautio 1. § l. fin. C. eod.* ergo hoc Juris beneficium à Judice, qui Juris conditore inferior est, auferri non debet: & hinc in omni citatione, quæ ad personalem præsentiam expressè non adstringit, subintelligi alternatio ista debet. Estque hoc ita verum, ut si Judex ejusmodi inferior partes vocet ad personaliter comparandum in Judicio, non expressâ causâ in citatione, citatio non valeat, nec citatus in propria persona teneatur venire. Ancharan. in c. 1. *cit. not. 1.* Franc. n. 3. Passerin. n. 8. Pirh. n. 45. *not. 4. hic.*

⁴⁶ Dub. 2. an, quæ n. prior. dicta sunt, intelligi debeant tantum de Judice Delegato, an etiam de Ordinario? Ratio dubitandi est, quia c. *Juris cit.* tantum sermo est de Judice Delegato. Sed hoc non obstat; nam de Delegato solum mentio ibi facta est, quia de ipso magis dubitabatur. Hinc dicendum intelligi debere de utroque, ut notat Vivian. *ibid. in Rational.* Passerin. n. 4. & alij; ratio enim de utroque probat. *Difficultas est de Judice Delegato Papæ:* & ratio difficultatis est; quia Judex Delegatus Papæ gerit vices Papæ, & regulariter quoad causam sibi delegatam potest idem facere, quod potest ipse Papa. Sicut ergo ipse Papa, vel alius Princeps supremus compellere, & jubere potest, ut partes, quæ Jurisdictioni suæ sub sunt, personaliter se sistant in Judicio, ita etiam Delegatus Papæ. Sed dicendum, ne quidem Delegatum Papæ regulariter posse cogere partes litigantes, ut per se ipsas compareant. Patet ex c. *Juris cit.* & notat *ibid.* Gloss. *V. eod.* Vivian. *l. cit.* Passer. n. 1. *§* 2. Pirh. n. 44. Ratio est, quia Delegatus Papæ non censentur esse concessa omnia, quæ Papa potest, sed solum ea, sine quibus causa ipsi commissa expediri non potest c. *preterea 5. de offic. deleg.* atqui ut expedire causam sibi commissam possit, regulariter non est opus, ut compareant partes litigantes personaliter, sed sufficit, si compareant

per Procuratorem. Ergo &c. Ex quo cadit ratio allata in contrarium.

Dub. 3. quando Judex inferior Ordinarius, vel Delegatus compellere partes possit ad personaliter comparandum in Judicio? ⁴⁷ 1. plures enumerari casus. Et 1. quidem si causa sit criminalis, & injungenda pœna corporis afflictiva, vel alia relegatione major, ut dictum est n. 45. *suprà & l. 1. tit. 38. n. 21. ibi cit.* 2. Si præstandum sit Juramentum de calumnia, aut pro veritate dicenda c. *Juris cit.* nisi tamen Procurator à parte missus ad hoc ipsum speciale mandatum habeat; tunc enim admitti iste, nec principalis compelli potest, ut personaliter se sistat, quia tunc nulla est Juris necessitas. Gloss. *ibid. V. Juramento.* Vivian. in *Rational.* 3. Si specialiter examinare oporteat qualitatem personæ, maturitatem ætatis, Judicij discretionem arg. l. *omnes 2. C. de his, qui ven. etat. impetr.* Franc. in c. *cit. n. 2.* Laym. n. 2. Passerin. n. 24. Pirh. n. 44. *not. 2.* Wiest. n. 56. 4. Si Actoris, vel Rei præsentiam personalem necessitas Juris exigat, quod statum, & veritatem rei, præsertim ea, quæ in facto consistunt, melius perspecta habeat, & valeat explicare c. *Juris cit. c. pastoralis 14. b. tit.* Laym. *l. cit.* Schambog. *hic num. 29.* 5. Si iudicia contra Reum sint vehementia, & accedente præsentia Rei, inspecto vultu, ac responsis consideratis, veritas facilius deprehendenda speretur. Ancharan. in c. *Juris cit. not. 4.* Laym. n. 4. Pirh. Wiest. *l. cit.* 6. In alijs etiam casibus, & causis, si delegatus Papæ sit, & ad hoc speciale mandatum habeat c. *Juris cit.* & Gloss. *ibid. V. speciale.* Vivian. in *Rational.* Fran. n. 3. Passerin. n. 9. Pirh. n. 45. & alij *citt.* Quod tamen ad Delegatos inferiorum Judicum extendi non debet; quia hi, cum extra quinque relatos casus compellere partes ad comparandum personaliter nequeant, etiam non possunt eam potestatem delegare alteri.

Dub. 4. utrum litigantes ea, quæ ad factum pertinent, in Judicio proponere per Advocatos valeant? Videtur respondendum affirmativè. 1. quia qui alterius defensionem suscipit, si in Jure interrogetur, respondere tenetur de omnibus illis causis, ex quibus respondere tenetur dominus, ut dicitur *l. non solum 39. princ. ff. de procurat.* ergo etiam si interrogetur de questione facti. 2. Idem *l. neque 1. §. quibus 1. in fin. ff. quod cuiusque univers. nom.* asseritur de eo, qui alicujus universalitatis nomine Judicium subit. 3. Si is, qui in Judicio alterius defensionem suscepit, proponere non possit ea, quæ in facto consistunt, non plenè, ut oporteret, defenderet principalem, cum Jus oriatur ex facto, & sæpe minima facti mutatio totum Jus mutet. 4. Si ea, quæ facti sunt, proponi ab Advocato non possent, inutilis esset assistentia Advocati. 5. Vel saltem ⁴⁸ notitia

notitia facti, quam tamen exactissimam habere debet, si congruum responsum, & commodam Judicis sententiam reportare velit *l. ut responsum 15. C. de transact.*

Verum his non obstantibus, dicendum, regulariter loquendo ea, quæ ad factum pertinent, non per Advocatos, sed per ipsas personas principales proponi debere. Ita Host. in *c. pastoralis 14. V. ut principales h. tit. Abb. ibid. n. 9. Vivian. in Rational. V. principalis. Laym. n. 1. Barbof. n. 1. Wagnereck. in Exegeft. Pirh. n. 46. Wiest. n. 58. & statutum est c. pastoralis cit. l. eum quem 79. ff. h. tit. l. qui servum 20. §. in Jure 1. ff. de interrog. in Jur. faciend. Ratio est, quia facti veritas in Judicio petenda, & exponenda est ab ijs, qui rem melius perspectam habent *c. scriptum 40. & ibi Gloff. V. ubi nati de elect.* atqui litigantium personæ principales ea, quæ ad se, & factum proprium spectant, præsumuntur melius perspecta habere, quam extranei, & ipse earum advocatus *c. ab excommunicato 41. & ibi Gloff. V. de facto suo. de rescript.* ergo Judex, ut factum, de quo lis est, ejusque causam, & circumstantias plenè cognitas habeat, deque eo ritè pronuntiet, potius illud ex personis principalibus inquire debet, quam ex Advocato.*

Dixi autem regulariter loquendo; excipi enim quatuor casus præcipuè debent. 1. Si principalis sit homo simplex, qui mentem suam sufficienter explicare nequeat *c. pastoralis cit.* 2. Si consuetudo expositiones facti ab Advocatis admittat: & ita passim in Tribunalibus praxis obtinet teste Barbof. *l. cit. n. 5.* 3. Si Advocatus ad factum in Judicio proponendum habeat speciale mandatum; quia *c. cit. agitur de Advocato*, qui tali mandato intractus non est, ut notat P. Wiest. *hic n. 60. alijs cit.* 4. Si Judex, & pars altera non contradicat, quando Advocatus ea proponit, quæ facti sunt; tunc enim nocebit parti, quasi in præjudicium suum consentienti. Abb. in *c. cit. n. 4. Vivian. in ration. v. si tamen. Wiest. l. cit.*

Ad Argumenta contraria facilis est responsio. *Ad 1.* Ibi sermo est de Procuratore ad litem dato, qui ad proponenda ea, quæ facti sunt, admittitur, cum post contestationem litis fiat dominus litis: quod in Advocato non pugnat. *Ad 2.* In *l. §. §. cit.* sermo est de Syndico, qui & ipse per contestationem litis, quam nomine universitatis tractat, dominus litis fit. *Ad 3.* Advocatus per hoc Clientem defendit, quod ad eum pertineat, ut proponat ea, quæ Juris sunt, & dum principalis proponit ea, quæ facti sunt, caveat, ne iste per cavillosas, obscuras, & æquivocas positiones facile decipiatur. *Ad 4.* Patet ex modò dictis, non esse inutilem assistentiam Advocati. *Ad*

5. Notitiam facti Advocatus habere debet, ut ritè possit proponere ea, quæ Juris sunt, libellum ordinare, interrogationes, & articulos probatoriales formare, positiones, & exceptiones facere &c. nam hæc omnia notitiam facti postulant.

Dub. 5. an, qui promissit se litigaturum coram Judice, postea resiliere possit? Videtur posse ob textum *l. si convenerit 18. ff. de Jurisdic.* ubi statuitur, eum, qui promissit litigare coram certo Judice, posse, mutata voluntate, resiliere, si Judex ille nondum sit aditus.

Sed tenenda est negativa sententia, & dicendum, eum, qui promissit coram Judice sedente pro Tribunali, se coram eo cum Adversario suo litigaturum, etsi litem nondum sit contestatus, non posse amplius Judicium recusare, vel exceptionem fori declinatoriam opponere, nisi nova causa superveniat, vel antiqua, quæ latebat, & ignorabatur, deregatur. Colligitur ex *c. de Quodvultde 1. h. tit. & notant ibidem Alex. de Nevo n. 12. Abb. n. 5. Laym. n. 2. Barb. n. 1. Pirh. hic n. 50.* Quod ita verum est, ut si post promissionem ejusmodi factam legitime citatus non compareat, habendus sit pro contumace, & ut talis puniendus, etiam Censurâ Excommunicationis, vel privationis reddituum Beneficij, ut sumitur ex *c. cit.* ipso tamen Beneficio privari non potest, ut monet Abb. in *c. cit. n. 8. Vivian. ibid. v. Beneficio, Gonzal. n. 9. & seqq. Canif. n. 2. Barbof. n. 1.* quod multo magis verum est de Episcopatu, nisi per annum in contumacia pertiterit *can. rursus 36. & can. seq. caus. 11. q. 3. Pirh. n. 50. cit. not. 3.* & ratio est, quia non debet duplici poenâ affici.

Dixi post promissionem; nam si litigaturum se coram tali Judice non promissit, nec litem est contestatus, adhuc potest exceptionem fori declinatoriam opponere usque ad contestationem litis. Et hinc pro cautela monet Barbof. *l. cit. n. 4.* ut qui vult excludere Adversarium ab opponendo exceptionem declinatoriam Judicij, faciat, ut is interrogetur à Judice, an litigare coram se velit; nam si respondeat affirmando, & scivit, sibi competere exceptionem declinatoriam fori, eam opponere deinceps non permittitur, sed eidem renuntiâsse censetur.

Neque obstat *l. si convenerit cit.* nam, ut advertit Abb. *l. cit. n. 17.* Lex illa solum loquitur de eo, qui consensit in alienum Judicem; *c. cit.* autem de eo, qui consensit in Judicem proprium: inter quos magna disparitas est; nam qui consensit in Judicem non suum, ante litem contestatam resiliere potest, tanquam re adhuc integra; qui autem consensit in Judicem proprium, ab eo non amplius potest recedere, nisi ex nova causa superveniente, & apparente.

De Materia, & Objecto Judicij.

SUMMARIUM.

50. *Judex Ecclesiasticus solus cognoscit de causis Spiritualibus.*
 51. *De Jure Patronatus.*
 52. *Sepultura, nisi sit questio merè facti.*
 53. *De Causis Matrimonialibus.*
 54. *Ad quem Judicem pertineat causa Dotis?*
 55. 56. *Ad quem, cum dabitur, an causa proposita sit spiritualis, vel temporalis?*
 57. *Ubinam cause profane tractandæ sint?*
 58. *Judex Ecclesiasticus negligentiam Judicis secularis supplere potest.*
 59. *Non secularis negligentiam Ecclesiastici.*
 60. *Nisi in controversijs super Feudo ortis.*
 61. *Cause mixti fori tractantur ab eo, qui prævenerit.*

62. *Enumerantur cause, quæ mixti fori sunt.*
 63. *Utrum Laicus in crimine mixti fori punitus à Judice Ecclesiastico, ob idem crimen puniri etiam possit à Judice seculari?*
 64. *An condemnari ab isto, quando à Judice Ecclesiastico est absolutus?*
 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. *Qualis sit Judex Causarum Feudalium?*
 72. *Coram quo Judice ventilandæ sint Cause connexæ?*
 73. *Quot modis esse cause connexæ possint?*
 74. *Quis Judex in Causis connexis legitimus sit?*
 75. *Casus, in quibus, qui cognovit de una causa, non cognoscit de connexa.*

Materia, seu Objectum Judicij sunt Cause quælibet tam Ecclesiasticæ, quàm temporales; tam Civiles, quàm Criminales; tam petitoria, quàm possessoria; tam Feudales, quàm Allodialia; tam connexæ, quàm disparatæ, modò quæquæ coram suo Judice disceptetur; pro diversitate enim causæ alia unius, alia alterius Jurisdictionis censetur propria.

50. *Quæritur 1. quis sit Judex ordinarius causarum Ecclesiasticarum? 2. causæ Ecclesiasticæ duplicis generis sunt; aliquas enim ex illis DD. appellant merè Ecclesiasticas, seu Spirituales, alias Temporales. Merè Ecclesiasticæ, seu Spirituales sunt, quæ ex objecto suo sacræ sunt, seu quæ versantur circa rem sacram, & spiritualem. Non merè Ecclesiasticæ, seu Temporales, quæ habent objectum de se quidem profanum, & temporale, ratione tamen Personæ Ecclesiasticæ, contra quam proponuntur, aliòve ex capite ad cognitionem Judicis Sacri pertinent. De posterioribus agitur Tit. seq. à n. 63. De prioribus, seu merè Ecclesiasticis indubitata apud omnes tam Catholicos, quàm Heterodoxos sententia est, illas ad cognitionem Judicis Ecclesiastici, & quidem solius, Laicis omnino exclusis, spectare. Constat ex pluribus textibus Juris Canonici, præcipuè c. decernimus 2. & c. seq. b. tit. c. tuam 2. de ordin. cognit. c. lator 5. & c. causam 7. qui filij legitim. c. ut inquisitionis 18. §. prohibemus de heretic. in 6. c. si Judex 12. de sent. excomm. in 6. Ratio est, quia rerum spiritualium, eique annexarum cognitio Judicialis, & auctoritativa, ac de ijs dispositio est actus potestatis spiritualis, atqui hæc potestas à Christo concessa est Petro, & ejus successoribus. Matth. 16. v. 18. Joan. 21. v. 17. non verò Principibus, & Judicibus Laicis, quip-*

pe quos obsequendi magis necessitas manet; quàm autoritas imperandi, quando de rebus spiritualibus agitur *can. bene quidem 1. dist. 96. c. Ecclesiæ 10. de constitut. & c. fin. de reb. Eccl. non alien. igitur & harum Judicialis cognitio non ad Laicos, sed Petrum, & Petri Successores, ac eos, quos ipsi in partem curæ Pastoralis afflumunt, Praelatos Ecclesiasticos spectat. Proceditque hoc non tantum de ijs causis, quæ ab intrinseco spirituales sunt, uti sunt, quæ ad Fidem, Sacramenta, & Sacramentalia, absolutionem à Votis, & Juramentis, Sacrificium, & Ritus sacros, Censuras, & alias poenas merè Ecclesiasticas, aliisque his similia pertinent; sed etiam de ijs, quæ intrinseco spirituales non sunt, sed spirituali tantum annexæ, quales sunt causæ reddituum Ecclesiasticorum, Decimales &c. Ratio est, quia magis dignum trahit ad se minus dignum *arg. c. quod in dubijs 3. de consec. Eccl. vel Altar. & res temporalis definit esse talis, quamprimum spirituali annexa fuerit, prout elucet non tantum ex Jure Sacro *can. si quis objecerit 7. caus. 1. q. 3. sed etiam ex Jure profano §. sacræ 2. Inst. de rer. divis.***

Dub. 1. *An Judex Laicus cognoscere possit de Jure Patronatus? Videtur posse; quia hoc Jus non videtur esse spirituale, cum Laicis etiam competat, quibus aliàs nullum Jus spirituale potest competere.*

Sed certa est negativa sententia, sc. Judicem Laicum principaliter, & perse de Jure Patronatus non posse cognoscere, vel pronuntiare. Constat ex *c. quanto 3. b. tit. Ratio est, quia Jus hoc vel secundum se, & ex objecto suo est spirituale, ut plures DD. putant, vel saltem est aliquod antedenter annexum spirituali, cum ordinetur ad spiritualem Beneficij collationem, vel institutionem præsentati, ut innuitur *c. quanto cit. atqui**

atque de connexis, & accessorijs idem debet esse iudicium, ac dispositio *translato 3. de constit.* & quæ Religiosis adherent, Religiosa sunt *l. quæ Religiosis 43. ff. de R. V.* ergo cum de Beneficijs Laici non possint esse Iudices, neque in causis Juris Patronatûs, quod Beneficijs annexum est, esse poterunt. *Conf.* à pari cum feudo; nam de hoc cognoscere poterit dominus feudi, quia istud ab eo provenit tanquã gratia, & beneficium. atqui ejusmodi gratia ab Ecclesia concessa Patrono est etiam Jus Patronatûs, & quidem ita, ut in certis casibus, videlicet ob negligentiam Patroni, ipsa defectum suppleat. ergo &c.

Dixi *principaliter*, & *per se*; nam accessoriè & secundariò Laicus Iudex de Jure Patronatûs cognoscere, & judicare potest, ut fieret, si Iudex secularis per sententiam condemneret possessorem Castrî alicujus, ut illud domino suo reddat unã cum omnibus Juribus ei annexis; nam si eidem annexum sit etiam Jus Patronatûs ad certum, vel certa Beneficia, etiam hoc cum cæteris vi talis sententiæ tradere possessor debet, ut bene Abb. *in c. 3. cit. n. 9.* Decius *ibid. n. 6.* Laym. *V. porro.* Pirh. *hic n. 53.* Schamb. *n. 33.* & patet à pari; nam licet Jus Patronatûs alias secundum se vendi non possit, si tamen vendatur Castrum, cui hujusmodi Jus annexum est, illud cum Castrò accessoriè ad emptorem transit: item licet Princeps secularis Vassallum directè Jure Patronatûs privare non possit, potest tamen accessoriè confiscando Castrum, & bona, quibus annexum est Jus Patronatûs. Igitur eodem modo, licet Iudex Laicus per se, & principaliter cognoscere de Jure Patronatûs nequeat, poterit tamen accessoriè & secundariò. Bene tamen *l. cit.* monent Abbas, Decius, Schambogen, hoc casu de Jure Patronatûs mentionem expressam in libello, & sententia non faciendam, ne censetur de eo velle principaliter judicare.

Neque obstat ratio dubitandi; nam quod dicitur Laicum non esse capacem possidendi Jus spirituale, verum est, seclusa concessione, & gratiã speciali Ecclesiæ; ex tali autem concessione, & gratiã Laicus Jus Patronatûs obtinet, non autem ullus Iudex Laicus obtinet jus judicandi, & pronuntiandi de Jure Patronatûs vi Juris communis, cum nullus in hoc textus de ipso extet. Ergo &c.

Dub. 2. ad quem Iudicem spectet cognoscere de questione orta super Jure Sepulturæ? *si questio sit merè facti*, v. g. an Titius Cajo promiserit Jus sepulturæ, vel de impensis funeris, etiam Iudex secularis potest cognoscere. Abb. *in c. 3. h. tit. n. 11.* Alex. *ibid. n. 16.* Laym. *V. simili*, Pirh. *hic n. 54.* Schamb. *n. 34.* Ratio est, quia Iudici Laico solum prohibetur cognitio Juris spiritualis. Atqui factum, etsi eidem Jus applicetur, Jus tamen spirituale non continet: &

hinc, etsi versetur circa rem spiritualement, cognosci tamen potest, quin cognoscatur de Jure aliquo spirituali. Ergo &c.

At *si sit questio Juris*, ad Iudicem Ecclesiasticum cognitio causæ pertinet: quod verum est, si ve agatur actione reali, & quaratur, an vel cui Jus sepulturæ in aliquo loco Ecclesiæ, vel Cœmeterij competat; sive intentetur actio personalis, ut si quis promiserit alteri, ejusque hæredibus Jus sepulturæ in sepulchro Majorum suorum, & dubitetur, an hæc promissio valeat. Abb. *in c. 3. cit. n. 11.* cum suprã allegatis. Ratio est, quia Jus vel spirituale est, vel saltem spirituali annexum, videlicet loco Sacro, Ecclesiæ, aut Cœmeterio, ad quod ordinatur. Atqui ut *n. præc.* dictum est, ad eundem Iudicem spectat judicare de principali, & connexis cum principali. Ergo &c.

Neque obest, quod Laicus possidere possit Jus sepulturæ in loco Sacro; quia propriè Laicus non possidet, vel quasi possidet sepulchrum existens in Ecclesia, vel Cœmeterio, sed solum ex permissione Ecclesiæ Laici tolerantur in quasi possessione Juris sepulturæ.

Dub. 3. ad quem Iudicem pertineant **13** Causæ Matrimoniales? *si*, etiam has coram solo Iudice Ecclesiastico decidendas. Patet ex *can. multorum 10. caus. 35. q. 6. c. tue 5. de excessib. Pralat.* & *Trid. sess. 24. can. 12. de Sacram. matrim.* Et hinc in ejusmodi causa Camera Imperialis nec Processus decernit, nec appellationes recipit juxta Ordin. *Camer. p. 1. tit. 9. in addit. V. wann auch der Kayser* & *Memoriale de Anno 1570.* quo Assessoribus injunctum est, *daß sie sich der Matrimonial - Sachen entscheiden sollen.* Gail. *l. 1. obs. 112. n. 17.* Ratio est, quia ex quo contractus Matrimonialis elevatus est ad dignitatem Sacramenti, inter causas spirituales censetur.

Intelligendum tamen hoc est **1.** tantum de Matrimonijs fidelium; nam in causis Matrimonialibus infidelium Iudex competens est solus Iudex secularis; quia eorum Matrimonia sunt tantum contractus Civilis: hinc Princeps, in cuius Jurisdictione consistunt, sicut alijs Contractibus subditorum suorum, ita & matrimonijs infidelium sibi subditorum Leges ferre, iisque impedimentorum dirimentia, tum impediencia potest statuere, ut latius dicitur *l. 4. tit. 1.* **2.** Intelligendum est de ipso contractu Matrimonij; nam circa solemnitates Matrimoniorum extrinsecas, ceremonias in convivij, pompam nuptialem, sumptus, dotem, hæreditates &c. etiam inter Christianos statuere Princeps Laicus potest, ut fuse exponit Fulv. Pacian. *l. 2. de probat. c. 3. à n. 56.* Ratio est, quia hæc nihil spirituale continent. **3.** Intelligendum est de contractu Matrimonij, quantum ad hujus valorem, fidem, obligationes &c. nam his suppositis, ut ea, quæ Jure

Jure Ecclesiastico de hoc statuta sunt, observentur, cogere subditos suos Magistratus etiam secularis poenas infligendo potest; quia juvare uterque Magistratus se invicem debet, ut salva sint utriusque Jura.

Et hinc Judex secularis 1. potest Sponsos, de quibus constat, quod valide contraxerint Sponsalia, compellere ad contrahendum matrimonium. 2. Potest conjugem, quæ post contractum matrimonium a conjugate suo divertit, cogere, ut ad eundem redeat, nisi opponat exceptionem nullitatis, vel causam legitimam faciendi divortium. 3. Potest eos, qui matrimonium clandestinè, & per consequens invalidè contraxerunt, si constet contraxisse, punire. 4. Potest adulterum punire non tantum poenâ sanguinis, de qua certum est, cum eam Judex Ecclesiasticus non possit infligere, sed etiam aliâ arbitrariâ; quia adulterium est crimen mixti fori: de quibus latè meus in hac Cathedra Antecessor P. Melchior Friderich p. m. tr. de for. compet. n. 615. & seqq.

54 Dub. 4. ad quem Judicem pertineat cognoscere de causa dotis, & alimentorum in Judicium deducta? Abb. in c. extenore 11. h. tit. n. 6. & alij nonnulli putant, eam esse mixti fori; quia ad Ecclesiam etiam spectat defensio dotium. Sed distinguendum est, an per se, & principaliter agatur causa Dotis, & alimentorum, an accessorie, & incidenter tantum.

Si primum, ad solum Judicem Laicum ejus cognitio, & defensio pertinet juxta Bald. Felin. Lup. Jason. Socin. Præposit. & alios, quos referunt, & sequuntur Sanch. l. 10. de matr. D. 8. n. 15. Barbof. in l. 1. p. 1. ff. solut. matr. à n. 46. Pirh. hic n. 70. Schambog. ibid. n. 41. Casus est, quando constante Matrimonio uxor agit ad restituendam sibi Dotem, eo quod vir ad inopiam vergat; nam hoc, & similibus casibus repetere Dotem à Judice seculari debet, quia causa Dotis est merè profana.

Si secundum, & quæstio incidat in causa divortij, de quo principaliter agitur, & ibi vir neget se dotem & alimenta uxori debere, utpote adulteræ, ad Judicem Ecclesiasticum spectabit de hac cognoscere, ut constat ex c. de prudentia 3. de donat. int. vir. & uxor. & notat ibid. Gloss. V. incidens cum DD. supra cit. Ratio est, quia principale trahit ad se minus principale; principale autem, videlicet causa divortij, ad Judicem Ecclesiasticum spectat. Ergo &c.

55 Dub. 5. ad quem Judicem pertineat decisio, quando dubitatur, an causa sit Spiritualis, vel Temporalis? Videtur in hoc casu locus esse præventioni, ita ut ab alterutro, nempe à Judice Ecclesiastico, vel seculari dijudicari possit: cui favet l. si quis 5. ff. h. tit. ubi dicitur cujusque Judicis esse, an sua sit Jurisdictio.

Verum hoc non obstante, dicendum,

hoc casu decisionem ad Judicem Ecclesiasticum pertinere. Ita Covar. præf. qq. c. 33. n. 1. Marta de Jurisdic. p. 4. cent. 1. cas. 145. n. 1. Oliva for. Eccl. p. 1. q. 28. n. 21. & hoc recte receptissima traditio omnium. Sumitur clarè ex c. si Judex 12. de sent. excomm. in 6. ibi: quia de re Ecclesiastica, & spirituali. Ratio est, quia Judex secularis judicando de re spirituali excedit limites suæ potestatis, non excedit limites suæ potestatis Judex Ecclesiasticus judicando de re temporali; nam hic non est incapax Jurisdictionis temporalis, sicut tamen ille est incapax Jurisdictionis Spiritualis. Atqui periculo sic excedendi limites potestatis suæ se objiceret Judex secularis, si judicaret, quando dubium est, an causa sit Spiritualis; nam fortè Spiritualis est. Ergo &c.

Ad rationem dubitandi dico, regulam illam non procedere in casu, quo disputatio emergit inter Judicem Superiorem, & inferiorem; nam Superioris tunc est judicare super re controversa.

Dub. 6. an Laicus Jure Delegato possit 56 de causis Spiritualibus cognoscere? R. distinguendo: potest ex delegatione Summi Pont. non verò ex delegatione alterius Prælati Ecclesiastici. Ita Gloss. in c. decernimus 2. h. tit. V. non presument. Decius ibid. n. 5. Barbof. n. 8. Pirh. hic n. 21. Schambog. ibid. n. 33. Wiest. tit. de for. compet. n. 99. & novissimè P. Schmier tr. de Judic. c. 4. n. 22. & duob. sqq.

Pars 1. patet ex plenitudine potestatis, quam universalissimam Papa habet, ut per se, vel per alios cognoscat de omni causa Spiritualis, modò illi, per quos cognoscit, non sint Jure Divino inhabiles. Atqui Laicus non est Jure Divino inhabilis ad cognoscendam Spiritualia, si id agat, non proprio, sed alieno nomine. Igitur per illos, tanquam Delegatos suos poterit ea Papa cognoscere, & judicare.

Pars 2. constat ex eo, quia Episcopus, vel alius Papæ inferior nequit id, quod Jure Superiori constitutum est, abrogare; atqui superiori Jure, Pontificio nempe, constitutum est, ne Laici immisceant se negotijs spiritualibus per c. decernimus 2. h. tit. & alios textus n. 50. allegatos. Ergo &c.

57 Quæritur 2. ubinam Causæ profanæ generatim tractandæ sint? R. si agitentur inter Clericos, vel saltem reus sit Clericus, tractandæ sunt à Judice Ecclesiastico, ut infra Tit. 2. à n. 79. dicitur; si verò agitentur inter Laicos, vel saltem reus conventus sit Laicus, solius Judicis Laici cognitioni, & Jurisdictioni subsunt, ita ut regulariter Judex Ecclesiasticus, etiam Pontifex, cognitioni illarum se immiscere nequeat, ut Regulæ instar tradunt Innoc. in c. licet 10. princ. de for. compet. & communis DD. Ratio est, quia Prælati Ecclesiastici, & ipse etiam Summus Pontifex in causis fidelium merè

merè temporalibus Jurisdictionem per se, & directè non habent, nisi temporali eorum dominio sint subiecti.

Dixi *regulariter*, & *directè*; nam varijs casibus in causis etiam temporalibus reus Laicus coram Ecclesiastico Judice conveniri potest. Et 1. quidem si vidua, pupillus, orphanus, aut istis similis persona miserabilis sit vi oppressa, & rerum suarum possessione dejecta; nam ista spoliatores coram Judice Ecclesiastico convenire, & agere ad possessionem recuperandam possunt *c. ex tenore 11. & c. ex parte 15. de for. compet.* Ratio est, quia harum personarum defensio ad Ecclesiam spectat, sicut cumulatim *can. licet 1. & can. seq. dist. 87. can. si quis 21. caus. 24. q. 3. c. super 26. in fin. de V. S.* 2. Si Laicus res ad Ecclesiam, Monasterium, aliisque loca Sacra, & Religiosa pertinentes invadat, turbet, occupet *c. cum sit 8. & c. conquestus 16. de for. compet.* & ratio est, quia hujusmodi invasio, & occupatio Sacrilgium reputatur, quod mixti fori est. 3. Si agatur de peccato; nam ut ab eo recedant Laici, denunciari possunt Judici Ecclesiastico, & ab isto compelli, ut factum est in causa Pacis jurata, à Principe seculari violata *c. novit. 13. h. tit.* & fieri potest, cum quis obligationem ex nudo pacto naturaliter contractam implere, aut infra dimidium læto recusat satisfacere *c. Antigonus 1. & c. qualiter 3. de pactis.* 4. Si consuetudine receptum sit, ut Judices Ecclesiastici causas Laicorum etiam Civiles, & profanas cognoscant, & judicent *c. si Clericus 5. de for. compet.* 5. Si causa sit mixti fori; tum enim, coram quo Judex Actor voluerit, agere potest. 6. Si Juramentum contractui adjectum sit *c. fin. eod. in 6.* 7. Si constet, quòd Judex secularis desit officio suo in administranda Justitia Actori sive Clerico, sive Laico *c. licet 10. h. tit.*

58 Dub. 1. quorum Judicum secularium negligentiam supplere Judex Ecclesiasticus possit? Aliqui quidem loquuntur generaliter; melius tamen videntur sentire, qui distinguunt inter Magistratus, & Judices Sæculares, qui superiorem in temporalibus non cognoscunt, & inter eos, qui talem superiorem cognoscunt. De prioribus affirmant, de posterioribus negant, sed volunt horum negligentiam à Superiore, quem recognoscunt in temporalibus, supplendam, & corrigendam esse: qui si & ipse in defectu supplendo, aut inferiore corrigendo negligens sit, tunc primum recurrendum ad Ecclesiam. Ita Innoc. in *c. 10. de for. compet. n. 1.* Abb. *ibid. n. 9.* Suar. *de Censur. D. 20. f. 1. à n. 15.* Oliva *for. Eccl. p. 2. q. 44. n. 3.* Pirh. *tit. de for. compet. n. 125. not. 2. in fin.* Engl. *ibid. §. 2. n. 73.* König *hic n. 51.* & alij ab his *citt.* Ratio est, quia Ecclesia administrationi Justitiæ in temporalibus se non intromittit, quando recur-

sus est ad Superiorem, qui inferioris defectum supplere potest, & vult. Casu autem, quo nullus est Superior, ad quem recurratur, ad bonum spirituale pertinet, ut Justitia administraretur; ac per consequens id fieri potest per potestatem spirituales, quæ superior est, cuique omnia temporalia in ordine ad suum finem servire debent.

Dub. 2. an vicissim Princeps, vel 59 alius Magistratus secularis supplere negligentiam Judicis Ecclesiastici in causarum decisionibus, & Clericorum punitione possit? Affirmant Gloss. in *can. filijs 31. V. Regis. caus. 16. q. 7.* Decian. *tom. 1. tr. crim. l. 4. c. 9. n. 83.* Menoch. *retinend. remed. 3. n. 354. & 355.* & alij plures apud Olivam *for. Eccl. p. 2. q. 44. n. 3.* Fundantur 1. textu *can. nos si incompetenter 41. caus. 2. q. 7.* ubi Leo Pontifex Legatos Imperatoris alloquens, Nos, inquit, *si incompetenter aliquid egimus, & subditis justæ Legis tramitem non conservavimus, vestro, ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare judicio.* 2. *Can. filijs cit.* ubi negligentia Archiepiscopi in rerum Ecclesiasticarum administratione commissa dicitur Regis auribus intimanda. 3. *c. si quis 2. de regular.* ubi supponitur in causa Ecclesiastica dari recursum ad Principem ob negligentiam Judicis Ecclesiastici. 4. *Novell. 123. c. 21.* relata in *can. si quis 45. caus. 11. q. 1.* ubi id ipsum nominatim cavetur. 5. Praxi Hispaniæ, in qua ad Tribunal regium recurrunt, qui à Judice Ecclesiastico in Civilibus, & Criminalibus causis gravati sunt; neque, ut videri potest, immeritò; quia tali casu Sæcularis Curia non tam agentis, quam Remp. & ipsam Ecclesiam defendentis partes sustinet.

Sed his non obstantibus, tenenda est negativa sententia, quam etiam defendunt Gloss. in *c. qualiter 17. h. tit. V. prohibemus.* Abb. *ibid. n. 7.* Gonzal. *n. 4.* Oliva *l. cit. n. 4.* Pirh. *hic n. 62.* König *n. 47.* Schambog. *n. 39.* Wiest. *de for. compet. n. 105.* & aperte constat ex *c. qualiter cit.* Ratio est, quia ad supplendam alicujus negligentiam necessaria est cognitio, & Jurisdictione. Hanc autem respectu Judicis Ecclesiastici non habet Magistratus secularis, utpote inferior Ecclesiastico. Ergo &c. *Conf.* nam quòd Judex Ecclesiasticus supplere possit negligentiam Judicis secularis, claro Juris textu habetur; nihil ejusmodi habetur de Judice seculari respectu Ecclesiastici. Ergo &c.

Neque contrarium probant Argumenta adversæ sententiæ. Ad 1. respondet König *l. cit.* Leonem Pont. se submisisse Imperiali Judiciò, non coactivo, sed arbitrario ad vitandum fortasse scandalum. Ad 2. dici cum quibusdam potest, textum illum *can. filijs cit.* correctum esse per *c. qualiter cit.* vel si correctio Juris displiceat, dic *can. cit.* recursum ad Regem

- permittere, non tanquam ad Judicem, sed tanquam ad Advocatum Ecclesiæ, ac Patronum, ut extrajudicialiter curet, ne per dilapidationem Ecclesia patiatur damnum. Ad 3. nomine Principis ibi non intelligitur Princeps secularis, sed Pontifex, ut *ibidem* exponit Gloss. in cas. nam etiam Pontifex Princeps Sacerdotum est juxta can. clericos. 1. V. Pontifex dist. 21. Ad 4. autoritas Justiniani in hac parte nihil evincit, quia agitur de Jure Ecclesiastico, in quo dispositio Juris Civilis non attenditur. Ad 5. praxis illa Hispania, ut Bannez, Cenedo, Marta advertunt, nititur privilegio Sedis Apostolicæ, aut saltem ejus collati famâ; neque vi illius Regijs Jurisdictionis in Clericos competit, sed tantum simplex notio, quâ præmissâ, declarant gravamen illatum reo, & hunc contra ipsum defendunt, ut in c. qualiter cit. notat Gonzal. n. 6.
60. Dub. 3. an in nulla causa negligentia Judicis Ecclesiastici in administranda Justitia à Judice seculari suppleri possit? R. posse in controversijs super Feudo ortis; nam si Judex Ecclesiasticus in his Justitiam Vasallis non administraret, ejus negligentia à Principe seculari suppleri potest c. ex transmissa 6. & c. seq. de for. compet. Felin. in c. qualiter 17. h. tit. n. 1. Abb. in c. verum 7. de for. compet. n. 16. Marta de Jurisdic. p. 4. cas. 147. n. 16. Oliva for. Eccl. p. 2. q. 44. n. 11. Ratio est, quia Judex secularis respectu causæ Feudalis in casu, quo ipse dominus directus est, & Feudum Laicale, est superior Ecclesiastico. Plura de Judice Causarum Feudalium infra n. 65. & seqq.
61. Queritur 3. ubinam tractandæ sint causæ, quæ mixti sunt fori? R. tractandæ sunt ab eo Judice, qui alterum, cum quo cumulativam potestatem cognoscendi de hujusmodi causa habet, causæ cognitionem in se suscipiendo prævenit: quo casu is, qui ita ab altero præventus est, non potest amplius in cognitionem causæ sese ingerere, aut prævenientem ab ea cognoscenda, & judicanda impedire arg. l. si quis 7. ff. h. tit. Ut autem Causa aliqua mixti fori sit, & præventioni inter Judicem Ecclesiasticum, & Sæcularem locus sit, duo requiruntur. 1. Ut causa illa ex se, & ex natura sua sit temporalis; nam de spirituali, & Ecclesiastica Judex secularis non potest cognoscere, ut dictum est supra n. 50. & seqq. 2. Ut vi Legis, aut consuetudinis cognitionem ejus suscipere Judex Ecclesiasticus possit; nam alias causæ temporales Laicorum à Judice Sæculari examinantur privatim ad Judicem Ecclesiasticum, ut dictum est n. 72.
62. Dub. 1. quænam causæ sint mixti fori? R. has latè referunt Clar. §. fin. n. 1. & seqq. Fragos. de regim. Reip. Christian. p. 1. l. 2. D. 4. S. 5. & seqq. Farin. prax. crim. l. 1. tit. 1. à n. 127. Laym. l. 4. tr. 9. c. 2. à n. 5. Haun. de Just. tom. 5. tr. 1. à n. 324. & tom.

6. tr. 1. à n. 126. König hic n. 57. & 58. Wiest. de for. compet. n. 140. & alij passim. Sûntque 1. causæ de Matrimonio, Decimis, Jure Patronatûs, & similibus spiritualibus, aut his annexis rebus, & Juribus, quando circa ea moventur quæstiones facti; vel quando agitur super hujusmodi rerum possessione retinenda, vel recuperanda contra reum Laicum, neque admiscetur quæstio Juris, five proprietatis, ut infra Tit. 10. & 12. 2. Causa restitutionis, si ab Ecclesia petatur contra Laicum c. requisivit 1. de in integr. restit. c. ad nostram 11. de reb. Eccl. non alien. & dictum est l. 1. tit. 41. n. 37. 3. Causa miserabilium personarum, si vel vi oppressæ, aut spoliata sint, vel Judex secularis negligens fuerit in administranda Justitia c. licet 10. c. ex tenore 11. & c. ex parte 15. de for. compet. 4. Causa Juramenti, quando agitur ad ejus observantiam, vel perjuri punitionem c. fin. de for. compet. in 6. & c. licet 2. de Jurejur. in 6. 5. Causæ Usurarum, quando quæstio est, an Contractus aliquam iniquitatem contineat, ut declarabitur libr. 5. tit. 19. 6. Causa Adulterij, nisi de eo agatur ad dissolutionem, vel divortium; hoc enim casu cognoscere de eo solus Judex Ecclesiasticus potest, cum sit causa merè spiritualis. 7. Causæ criminum polygamia, sodomia, fornicationis, concubinatûs, incestûs &c. 8. Causæ blasphemia, divinationis, seu magiæ illicitæ, sortilegij, nisi saperent hæresim; tunc enim ad solus Judicis Ecclesiastici cognitionem spectarent, c. ut inquisitionis 18. V. prohibemus de heretic. in 6. 9. Causæ Sacrilegij, falsationis Litterarum Apostolicarum, assassinatûs, Spolij Ecclesiastici, vel invasionis rerum Ecclesiasticarum &c. Horum criminum si sint Laici, non solum à Judice seculari, ut communiter fit, sed etiam ab Ecclesiastico puniri possunt: & ratio est, quia ejusmodi crimina adversantur non tantum bono politico Reip. sed etiam Fidei, & Religionis, vel saltem fini supernaturali, cujus Ecclesia curam gerit, & ferè cum Ecclesiæ damno, ac præjudicio conjuncta sunt.

Dub. 2. utrum Laicus, in criminibus 63 mixti fori punitus à Judice Ecclesiastico, ob idem crimen possit etiam puniri à Judice Laico? Negat Host. in c. tue 5. de Procurat. Butrio *ibid.* n. 18. & Legistæ communiter secundum Abbat. *ibidem* n. 7. Fundantur 1. l. licet 4. §. fin. ff. naut. caupon. & c. ubi dicitur de ejusdem hominis delicto sæpius quærendum non esse. 2. c. de his 6. de accusat. ubi asseritur non posse replicari accusationem de criminibus, de quibus quis absolutus est. 3. Arg. l. Prator 7. §. si dicatur 1. ff. de injur. per quam DD. asserunt, quòd si pro crimine diversa pœna imposita sunt, & reum Judex punierit minori ex impositis, non possit ille amplius puniri aliâ pœnâ. Igitur si punitus fuit pœnâ Juris Canoni-

nonici in crimine mixti fori à Judice Ecclesiastico, etiamsi minor illa sit, quam poena Juris Civilis, non poterit puniri per sæcularem.

Affirmativam è contrario tenent Bald. in l. placet n. 5. C. de SS. Eccl. Paul. Castr. in l. cunctos populos n. 9. C. de Summ. Trinit. Covar. l. 2. var. c. 10. n. 6. Jul. Clar. §. fin. q. 57. n. 14. & alij apud Olivam for. Eccl. p. 2. q. 25. n. 9. Nituntur 1. c. felix 5. v. per hoc quoque, de pœnis in 6. ubi post impositionem poenæ pro gravissimo homicidio Cardinalis, additur, per hoc sæcularibus potestibus non adimi potestatem utendi Legibus contra tales, quas adversus sacrilegos Catholici Principes ediderunt. 2. L. omnibus 3. v. fin autem C. de sponsal. ubi disponitur, quòd imposita minori poenà à Judice, qui aliam majorem imponere non potest propter limitationem Jurisdictionis, ad majorem iri Judicem possit, ut puniat competenter. 3. Ratione, quia qui commisit crimen mixti fori, utramque Remp. Ecclesiasticam, & Sæcularem offendit. Igitur, ut reparetur utriusque læsio, ab utraque tam sæculari, quam Ecclesiastica potestate est coercendus.

Tenenda est via media, & cum Abb. in c. de his 6. de accusat. n. 1. Gomez. tom. 3. var. c. 1. n. 4. Molin. de J. & J. tr. 3. D. 49. n. 3. Oliva l. cit. n. 12. Pirh. de for. compet. n. 144. Wiest. ibid. n. 141. adhibenda distinctio: Vel enim reus Laicus à Judice Ecclesiastico propter ejusmodi crimen punitus est poenà ordinarià secundum Canones & Leges statutà, aut si ordinarià statuta non est, alià extraordinarià delicto proportionatà; vel contra solum affectus ab eodem est poenà medicinali, aut alià SS. Canonibus, non tamen Legibus Civilibus definità, ut in atrocioribus delictis, præsertim quæ poenæ sanguinis obnoxia sunt, fieri solet. Si primum, reus ad poenam trahi denuo in foro sæculari nequit, ut bene probat negativa sententia, & suadet æquitas, quæ non permittit, ut condignè punitus amplius puniatur. Si secundum, in eum animadverti in foro sæculari adhuc poenà ordinarià per Leges statutà potest, ut probant argumenta affirmativæ sententiæ. Extenditur distinctio etiam ad casum, quo Judex Laicus in crimine mixti fori reum punit secundum Leges; per hoc enim, licet vindictivam non possit, non tamen prohibetur Judex Ecclesiasticus eidem infligere poenam spirituales, & medicinales. Oliva l. cit. n. 30. Wiest. l. cit.

64 Dub. 3. an Laicus criminis accusatus, si in foro Ecclesiastico absolutus est, in sæculari condemnari possit? Affirmant Felin. in c. 6. de accusat. n. 13. Covar. l. 2. var. c. 10. n. 6. Clar. §. fin. q. 57. n. 11. Gomez. tom. 3. var. c. 1. n. 40. Laym. l. 4. Theol. tr. 9. c. 2. n. 6. Pirh. de for. compet. n. 144. Rationem dant, quia,

cùm potestas Ecclesiastica, & sæcularis sint diversæ, sententia, quæ ab una lata est, apud alteram non parit exceptionem rei judicata.

Sed tenenda est negativa sententia, & dicendum sic, absolutum regulariter accusari, vel condemnari à Judice Sæculari non posse amplius, saltem quoties crimen non fuit obnoxium poenæ sanguinis, & condignè à Judice Ecclesiastico puniri potuit. Ita Gloss. in c. de his 6. de accusat. v. replicari, Bartol. in l. si quis homicidij C. eod. Bosf. præd. crim. tit. de sentent. n. 64. Oliv. for. Eccl. p. 2. q. 28. n. 14. Wiest. de for. compet. n. 142. & patet ex c. de his cit. Ratio est, quia etfi potestates illæ diversæ sint, se invicem tamen juvare debent: & hinc sententia, quæ à Judice Ecclesiastico in crimine mixti fori validè pronuntiata est, observari etiam in foro sæculari debet c. fin. de except. in 6. Proceditque hoc etiam in criminalibus, ut contra Felin. ex communi omnium DD. ut ait, sensu advertit Oliva l. cit.

Ad argumentum contrarium patet ex ratione allata.

Quæritur 4. qualis sit Judex Causarum Feudalium? 1. distinguendo: Vel enim lis, & controversia est inter Vafallos, vel inter Vafallum, & extraneum, vel inter Vafallum, & Dominum ejus directum, vel inter hunc, & extraneum, vel denique dubium est, cujus ex duobus litigantibus Feudum sit.

Si primum, & lis agatur inter duos Vafallos, de ea cognoscere Dominus directus solet, prout statuitur l. 2. feud. tit. 55. §. fin. v. præterea: quod etiam traditur, vel potius supponitur c. ceterum 5. h. tit. c. ex transmissa 6. de for. compet. & tradunt Joan. Andr. in c. 5. cit. n. 3. Pirh. hic n. 149. König ibid. n. 61. & alij communiter. Ratio est, quia penes dominum directum manet dominium, & proprietas rei feudalis, utilitas autem sola conceditur Vafallo, & quidem ex beneficio, & liberalitate domini directi. Atqui de re propria, & suo beneficio, ac liberalitate penes alterum existente cognoscere, & pronuntiare quis potest. Ergo &c. Proceditque hoc 1. etiamsi Dominus Feudi aliàs nullam habeat Jurisdictionem; nam hanc acquirit hoc ipso, quòd rem suam in Feudum concedit. Hinc Judex in causa feudali esse etiam homo plebejus potest; quia Jura, & DD. loquuntur generaliter, neque distinguunt inter personas publicas, & privatas, plebejos & nobiles. Innoc. in c. verum 7. de for. compet. n. 1. Marta de Jurisdic. p. 4. cas. 89. n. 3. P. Melch. Friderich tr. de for. compet. n. 685. Procedit 2. sive agatur Judicio petitorio, sive possessorio; cum enim Jura allegata indistinctè asserant, de Feudo apud Dominum directum controversiam esse terminandam, causa proprietatis excludi non debet.

debet, maximè cum idem debeat esse Judex proprietatis, & possessionis *c. susceptis 1. de caus. poss. & propriet. & l. nulli 10. C. h. tit. Fachin. l. 7. contr. c. 100. König n. 61. cit. P. Friderich. l. cit. in fin. Procedit 3. etfi Vafallus sit Clericus, & dominus directus sit Laicus c. ceterum. c. ex transmissa. & c. verum cit. quia etiam coram hoc Vafallus Clericus conveniri potest, & comparere debet, saltem si causa civilis sit. Gonz. in c. ceterum cit. n. 1. & apud hunc alij.*

66 Si secundum contingat, & lis agatur inter Vafallum, & extraneum, quia v. g. extraneus in fundo Feudali servitute, vel aliud Jus præterdit, aut omnino fundum ad se pertinere contendit, causa cognitio pertinet ad Judicem Ordinarium Rei conventi, non verò ad dominum directum. *l. 2. Feud. c. 43.* Ratio est, quia aliàs aut Dominus deberet esse Judex, aut Pares Curia. Atqui Dominus in hac causa judicare non potest; tum quia Jura eidem Jurisdictionem duntaxat dant in Vafallos, non autem inter extraneos; tum etiam, quia si tali casu pronuntiaret, videretur esse Judex in causa propria. Sed neque Pares Curia hoc casu possunt cognoscere; quia hi negotijs extraneis se immiscere non possunt. Igitur magis expedit, Judicium à Judice Ordinario expediri. P. Schmier *tr. de Judic. c. 4. n. 66.* & ante hunc Gloss. *in c. 5. b. tit. in jin. Abb. ibid. n. 13. Decius n. 9. Pirh. de for. compet. n. 150.*

67 Si tertium fiat, & lis sit inter Vafallum, & Dominum directum, distinguendum est: Vel enim Vafallus rem, de qua controversia est, dicit esse Allodiale, & liberam, vel faretur eam Feudalem esse, sed questio solùm est super Feudi concessione, devolutione, retentione, servitijs, vel tributo ratione illius præstandis. In primo casu controversia decidi debet à Judice Ordinario Rei conventi, ne Dominus directus, ejus causa cognitionem sibi vendicans, jus dicat in causa propria. In secundo cognitio causa pertinet ad Pares Curia, si tales sint, vel si nulli sint Pares Curia, iterum ad Judicem Ordinarium Rei conventi cognitio ea pertinet *l. 2. feud. tit. 55. §. fin. v. si verò.* Porro Pares Curia appellantur Convasalli ejusdem Domini directi, degentes in eodem territorio; nam si in diversis territorijs, seu Districibus habitent, inter se Pares Curia non sunt, licet sint Vafalli ejusdem Domini. Wefenb. *tr. de feud. c. 17. n. 3. Bocer. de Jurisdic. c. 3. n. 56. Mynsing. cent. 4. obs. 89. n. 14.* Ratio utriusque resolutionis est, quia ne Dominus in causa propria judicaret, Judicium debebat alijs tribui; non autem poterat convenientius tribui ulli, quam vel Judici Ordinario Rei conventi, vel Paribus Curia, quippe qui post Dominum censebantur Jurium, & Consuetudinum

Feudalium optimam notitiam, & experientiam habere. Ergo &c.

Si quartum, & lis sit inter Dominum directum, & extraneum, quia v. g. iste negat rem esse Feudalem, aut in ea servitute, aut aliud simile jus sibi vendicat, non Dominus, nec Pares Curia, sed Judex Ordinarium Rei conventi judicat *l. 2. feud. tit. 43.* Et quidem Dominus directus hoc casu cognoscere non potest de controversia, ne sc. ut jam dictum est, Judex sit in causa propria. Pares Curia non possunt; quia his Lex in extraneos Jurisdictionem non tribuit. Superest igitur, ut de tali causa cognoscat Judex Ordinarium Rei conventi, apud quem iste de alijs negotijs conveniri potest, & respondere conventus debet.

Si quintum denique, & dubium sit, cuius ex duobus litigantibus Feudum sit, Abb. *in c. 5. b. tit. n. 13. Socin. in c. 6. de for. compet. n. 29. Schrader. tr. Feudal. p. 10. f. 2. n. 8.* controversia decisionem adstruunt Domino directo ex ratione, quia causa hæc verè Feudalis est, ac proinde non ab alio, quam ab ipso Domino, rectius, & expeditius tractari potest. Contra Decius *in c. 5. cit. n. 11. Imol. ibid. n. 6. Curt. Junior. tr. feud. p. 7. n. 5. Fach. l. 7. contr. c. 101. Pirh. de for. compet. n. 149. Wiest. ibid. n. 108.* existimant, eo casu, saltem si neuter litigantium aliud feudum à Domino directo obrineat, cognitionem causa competere Judici Ordinario. Colligitur ex *l. 2. feud. c. 15. §. illud tamen.* Ratio est, quia hoc ipso, quòd sic litigantes aliud Feudum à Domino directo non habeant, & Feudum litigiosum ad se pertinere uterque contendat, eorum unus duntaxat Vafallus est, alter autem extraneus, in casu autem, quo Vafallus litigat cum extraneo, secundum dicta *n. 66.* cognitio litis ad Judicem Ordinarium pertinet. Ergo &c.

Porro casu, quo cognitio causa Feudalis ad Pares Curia spectat, vocari quidem, & judicare omnes possunt, ut pro comperito supponit P. Friderich *de for. compet. n. 697.* non tamen necesse est vocari omnes, sed possunt ex ijs aliqui eligi, qui litem decident, quæ electio communiter à Domino, & à Vafallo cum Domino litigante perficitur. Quod si in electione dissentiant, prius Dominus eligit, postea Vafallus pari numero, quo elegit Dominus *l. 2. feud. tit. 16.* Si Vafallus circa electionem sit contumax, & vel eligere nolit, vel in electione tergiverferet, Vultejus *de feud. l. 2. c. 2. n. 27. Mynsing. cent. 4. obs. 89. n. 10. König hic n. 65.* judicant electionem solius Domini esse, ita ut ab ipso electi soli sint Judices: quod vice versa idem König *l. cit.* cum Rittershusio *de feud. c. 9. q. 13.* existimat dicendum, quando Dominus in eligendo tergiverferatur, aut non vult eligere.

Sed quia super hoc nihil Jure proditum est, forsitan rectius cum Sonbecio, & alijs dicetur, cognitionem causæ tunc pertinere ad omnes Pares Curia, qui commodè haberi possunt; quia ut rectè advertit P. Friderich de for. compet. n. 697. facultas eligendi non cogit ad eligendum, & in omnes censetur consentire, qui eligere certos non vult.

71 An jurati Pares Curia esse debeant, ut in causa Feudali Judices esse possint, dubium fieri potest: in quo Certum est 1. non esse eligendum pro Pari, dissentiente Domino, aut Vasallo, illum, qui ne quidem fidelitatem juravit Domino; nam ita clarè l. 2. feud. tit. 16. in fin. Certum est 2. posse Dominum, & Vasallum litigantes consentire in non juratos; quia possunt alijs, quam Paribus, Jurisdictionem prorogare. Difficultas dubij est, an sufficiat Juramentum fidelitatis in Investitura præstitum, vel an Juramentum de novo præstare debeant de rectè judicando? Hoc secundum requirunt aliqui cum Præposito. Primum iusticere existimat Mynsing. cent. 4. obs. 89. n. 8. § 9. Engl. de for. compet. p. 2. §. 4. n. 92. König hic n. 66. & plerique alij, quòd textus §. pen. de prohib. feud. alien. per Frideric. loquatur solum de Paribus sub debito fidelitatis, non autem sub debito rectè judicandi juratis. Videtur consulenda locorum consuetudo. In Germania Vasalli ferè jurant, se administraturos Justitiam, & rectè judicaturos, ut testatur Zas. in Epitom. Feud. & Hartm. Hartmanni l. 2. præc. obs. tit. de feud. obs. 23. apud Mynsing. l. cit.

72 Quæritur 5. coram quo Judice ventilanda sint causæ connexæ? n. de his Regula generalis est, quòd de ijs, nisi aliud quid obstet, ab uno, eodèmq; Judice cognoscendum sit c. fin. de rescript. c. causa 9. de in integr. restit. c. susceptis 1. de caus. poss. §. propr. c. ad hoc 1. de sequest. poss. §. fruct. l. cum ex pluribus 2. ff. de quib. reb. ad eund. Judic. est. l. omnes 5. C. arbitr. tutel. l. adite 1. §. l. seq. C. de ordin. Judic. l. cum §. ipse 1. C. de ordin. cognit. & præcipuè l. nulli 10. C. h. tit. Ratio est partim, ut parcatur sumptibus, qui multiplicarentur, si rei ad diversos Judices distraherentur; partim quia Judex, qui de una cognovit, jam est instructus ad expeditiorem tractationem alterius; partim denique, quia sic minus periculum est, ne sequantur sententia contraria. Plures alias rationes accumuland. Mindan. l. 3. de continent. causar. c. 2. n. 2. §. 3. Goëddæus in c. 1. de sequest. poss. §. fruct. n. 31. & alij. Porro causæ connexæ, seu continentes dicuntur, qui communem habent liquidationis, & discussionis qualitatem, ac rationem, propter quam una sine altera plenè ac liquidè cognosci, ac definiri nequeat. Jafon in l. nulli tit. & l. quoties 3. C. h. tit. Ummius D. 4. ad Pro-

cess. Judic. thes. 4. n. 17. Goëddæus l. cit. n. 28. Wiest. de for. compet. n. 133. & novissimè P. Friderich ibid. n. 561.

Dub. 1. quot modis esse causæ connexæ possint? n. posse pluribus modis. 73
1. Ratione personarum, quæ in Judicio conveniuntur, ut si lis sit inter plures cohæredes, plures socios, plures tutores. 2. Ratione rei, de qua controversia est, quando circa eandem rem diversæ quæstiones principaliter, aut incidenter in Judicium deducuntur, ut cum lis est de ejusdem rei possessione, & proprietate, de divortio, & dotis, vel donationis propter nuptias amissione &c. 3. Ratione quæstionis præjudicialis in Judicium incidentis, ut cum in petitionem hæreditatis, principaliter in Judicium deductam, incidit quæstio status, e. g. an qui illam petit, filius, an ex matrimonio, vel concubinato procreatus sit. 4. Ratione reconventionis, cum reus conventus reconvenit actorem convenientem se. 5. Denique ratione actionis generalis, quo modo connectuntur causæ, & res diversæ, quæ sub una, eadèmq; tutelâ, vel negotiorum gestorum, aut hæreditatis petitione continentur. Jam de his omnibus procedit regula num. præc. data, quòd ille Judex, qui decernit de una causa ex ita connexis, etiam decernere debeat de altera, vel alijs cum priore connexis, juxta textus cit. cum discrimine tamen inter antiquiora, & nostra, nostrisque propinquiora tempora; nam olim hæc causarum connexarum tractatio apud eundem Judicem fuit necessitatis sub pœna officio Judicis intelligenda illi, qui earum continentiam à se diviserit, ut constat ex l. nulli 10. C. h. tit. Hodie autem si Actor hujusmodi divisionem faciat, & causas connexas apud diversos Judices tractet, reus opponere solum potest exceptionem continentia: quam si omiserit, processus coram diverso Judice agitur tenet. Bald. in l. nulli cit. n. 3. Jafon. ibid. n. 6. Felin. in c. fin. n. 8. h. tit. Mynsing. cent. 1. obs. 97. Gaill. l. 1. obs. 32. n. 13. König hic n. 74.

Dub. 2. quis Judex in causis connexis 74 legitimus sit? Non omnino conveniunt DD. Mynsing. cent. 1. obs. 4. n. 1. Gaill. l. 1. obs. 32. n. 3. Blum. Process. Camer. tit. 40. n. 8. fin. Stryck. in us. mod. Pandect. ad tit. de quib. reb. ad eund. §. 2. §. seqq. putant adeundum illum, qui est Superior respectu omnium interesse habentium. Bartol. in l. præcipimus §. eadem C. de appellat. Schrader. de feud. p. 10. f. 4. n. 75. §. 76. quos citat, & sequitur Engl. de for. compet. n. 79. negant faciendum hoc casu discrimen inter Judicem superiorem, & æqualem; putant enim ibi terminari litem debere, ubi vel contra unum ex correis præoccupata est. Alij cum P. Schmier de Judic. c. 4. n. 73. §. 74. distinguunt, an respectu unius, vel alterius Judex inferior sit incompetens, an verò competens respectu

omnium. Si primum, adeundus est Judex omnium correorum superior per textus *l. omnes 5. C. arbitr. tutel. l. si questio 2. C. de ordin. judic. l. cum & ipse 1. C. de ordin. cognit. & Ordin. Camer. p. 2. tit. 3. Rec. deputat. 1600. §. bey unferem 23.* ne ceteroquin Judex inferior adimat correis conventis privilegiatum forum, & Judici superiori prerogativam judicandi. Si secundum, coram eodem Judice, apud quem causa respectu unius est coepta, etiam respectu aliorum est continuanda *arg. l. si inter 1. & l. seq. ff. de quib. reb. ad eund. Judic. & l. in. C. ubi de hered.*

75 Dub. 3. an universaliter Judex, qui cognovit de una causa, etiam cognoscere de altera connexa debeat? *¶* hoc solum procedere regulariter; nam plures fieri exceptiones debent. 1. Si reus conventus contra dividendam causarum continentiam non excipiat; tunc enim, ut *n. 73.* dictum est, sic acta in diversis Judicijs valent. 2. Si Judex, coram quo agitur una ex connexis, respectu alterius ex illis sit incompetens, e. g. si causa una sit temporalis, altera autem ex connexis spiritualis; nam tunc Judex Laicus de temporali causa cognoscens, spiritualem connexam remittere ad Judicem Ecclesiasticum debet, ut constat ex *c. tuam 3. de ordin. cognit.* quo Titulo plenior hujus rei explicatio traditur. 3. Si unus ex litigantibus sit Laicus, alter Clericus, v. g. si Clericus coram Judice Laico contra Laicum agat possessorio, ac postea contra ipsum agatur petitorio; nam tunc Judicium petitorium Laicus Judex adversus Clericum tractare non potest, cum sit incapax Jurisdictionis in Clericum *c. fin. h. tit. 4.* Si reus in primo Judicio contumax fuit;

nam tunc causa dividi, & Judex mutari potest, ita quidem, ut contumaci excipere volenti de non dividenda causa negetur exceptio etiam casu, quo is vellet reficere expensas primi Judicij. Bartol. *in l. quamvis ff. de damn. infect.* Sichard. *in l. nullibi C. h. tit. n. 16.* Ratio est, quia qui semel Judicem contempsit, non potest invito actore moram purgare. 5. In executivis, seu cum ad executionem proceditur; nam hoc casu non tantum alia, & alia via eligi potest, e. g. petendo contra debitorem, ut in possessionem pignoris mittat, ac postea, ut is personaliter capiatur, donec satisfaciatur; sed etiam postquam ab uno Judice petij, ut mittat in possessionem pignoris, aut ut hoc distrahere mihi liceat, possum ab alio petere, ut debitor incarceretur. Bartol. *in l. consentaneum C. quomod. & quand. Jud. col. 2.* Sichard. *l. cit. n. 19.* & alij. Ratio esse potest, quia in ijs, quae paratam habent executionem, non est opus figurâ, aut strepitu Judicij. 6. Si Juramentum contractui adjectum fuit; nam hoc casu juxta Jafon. & Sichard. *in l. nulli cit. n. 17.* Joan. Andr. *in c. fin. de for. compet. in 6.* & alios, cumulari Judicia, & debitum (tametsi unicum sit, ac propterea continentia causae detur) peti apud Judicem saecularem, simulque propter Juramentum, utpote quod est spirituale, peti à Judice Ecclesiastico potest, ut partem cogat ad observantiam Juramenti, vel ut Judici saeculari scribat, ut ipse ad hoc cogat debitorem. Rationem dant, quia Juramentum adjicitur foro foro *c. fin. de for. compet. in 6.* habetque paratam executionem, sicut sententia, & instrumentum Depositi *l. jusjurandum 2. ff. de Jurejur.* de quibus late P. Friderich *de for. comp. an. 577.*

§. IV.

De Forma, Effectu, & Contrarijs Judiciorum.

SUMMARIUM.

76. Judiciorum Forma.
77. Effectus.
78. Cause, ob quas fit nullum.
79. Modi, quibus finitur.
80. Quando peti possit absolutio ab observatione Judicij?

76 **Q**Uæritur 1. in quo consistat Judiciorum Forma? *¶* consistit in Processu Judiciario, qui variat; Stylus tamen, & consuetudo Curiarum potissimum ita habet. 1. Actor accedit Judicem, & oblato Libello, de causa Litis summarie eundem instruit, petitque, ut Processum admittat, & Adversarium citet. 2. Decernitur à Judice citatio, & per publicum juratumque ministrum jubetur reus

81. An etiam hodiernis moribus lapsu biennij, vel triennij finiatur Instantia?
82. An defacto instantia de Jure Canonico sit perpetua?

ad certam diem comparere Juris experiendi causâ. 3. Reo in Judicio ad diem designatam comparenti offertur Libellus Actoris, nisi jam prius, ut alicubi fit, cum citatione sit missus, ut deliberare possit, num Judicium velit suscipere, an contra petitioni Actoris cedere. 4. Pro hac deliberatione conceduntur eidem Dilaciones deliberatoriae, & his finitis iterum jubetur se sistere in Judicio. 5. Si reus termino deliberandi lapsus, denuo compareat, &

& contendendum putet, proponit primo loco, siquas habet, exceptiones fori declinatorias, vel Judicij dilatorias; item, si velit, & Jure possit, actorem suum reconvenit coram eodem Judice. 6. His expeditis fit Litis contestatio, & exigitur à partibus satisfactio, seu cautio de Judicio sisti, & judicatum solvi, & si res agatur per Procuratores, de rato. 7. Sequitur Juramentum calumniæ, quo præstito, fiunt Positiones, & exigitur duplex Juramentum à parte, quæ ad ipsas respondere debet, Juramentum *dandorum* quidem, antequam illæ ipsi exhibeantur, *respondendorum* autem, antequam ad eas respondeat. 8. Quæ controversa manent inter Actorem, & Reum in positionibus ab Actore propositis, ea Litis futura materia erunt: in quo ut intentionem suam evincat, Actor producit testes, & alias Juridicas probationes; ut verò eandem intentionem Actoris elidat Reus, suas opponit exceptiones. 9. Post deductas utriusque partis allegationes concluditur in causa, & pronuntiat sententia, cui si litigantes acquiescant, sequitur executio; si pars una ex illis gravamen se passam existimet, ad Judicem Superiorem provocat, & appellat. De quibus omnibus *Libro presente* discurretur per ordinem: hic solum noto, formam istam esse Processus Ordinarij duntaxat; nam in Processu Summario non omnia hæc requiruntur, ut dictum est supra n. 10.

77. Quæritur 2. quis sit effectus Judicij? R. triplex maxime. 1. & præcipuus est, quòd litibus, & controversijs imponat finem, eoque rem deducat, ut quisque consequatur, quod suum est. 2. Quòd Judicio cœpto, neuter litigans, Adversario dissentiente, à Judicio possit recedere. *l. sicut 5. C. de O. S. A. nisi velit, ut temerarius litigator, in expensas condemnari §. ecce 1. Inst. de pœn. temer. litig.* 3. Quòd acta coram Judice incompetente sint invalida, ita ut neque fidem faciant in alio Judicio producta coram Judice competente, ut ex communi docet Clar. *in pract. crim. §. fin. q. 36. n. 49.* ubi ait, quòd si Judex sæcularis remittat Clericum ad Judicem Ecclesiasticum, non teneatur is stare Processu facti contra Clericum coram Judice sæculari; quia sunt acta facta coram Judice incompetente. Consentunt DD. reliqui, & inter hos Barbof. *in c. 4. h. tit. n. 1.* Wagnereck *ibid.* Pirh. *hic n. 88.* Schamb. *n. 42.* König. *n. 79.* Wiest. *n. 96.* E contrario acta coram Judice competente tenent, & fidem faciunt etiam in alio Judicio, & etsi diversus sit Judex, modò inter easdem personas, & ad eundem finem producantur. Ita Innoc. *in c. causam 11. de test. §. Attest.* u. 3. Abb. *in c. 4. h. tit. n. 12.* Decius *ibid. n. 14.* Alex. de Nevo *n. 33.* Laym. *n. 3.* Pirh. *hic n. 94.* Schamb. *n. 42.* Wiest. *n. 98.* Sumitur ex *c. causam cit.* ubi Alexander III. rescripsit, ex attestationibus, quæ ab alijs Judicibus receptæ sunt, causam inter easdem perso-

nas agitatam debito fine terminandam, luculento argumento, quòd attestationes, & alia probationes in Judicio receptæ plenam fidem faciant inter easdem personas, & in eadem causa; aliàs ex ijs solis causa legitimè terminari non posset.

Proceditque hoc 1. etsi sententia in priore Judicio lata non fuerit; adhuc enim proderunt acta in posteriore Judicio, sicut in eo prodesset sententia, si pronuntiatum fuisset in priore Judicio. Innoc. *l. cit.* Ex quo sequitur, si quis per testes probavit se dominum esse fundi, quem postea vendidit, illa testimonia valitura, & profutura etiam emptori.

Procedit 2. sive Judex in posteriore Judicio sit ejusdem ordinis cum priore, sive diversi, sæcularis, an Ecclesiasticus. Colligitur ex *c. fin. de except. in 6.* ubi junctâ Rubricâ traditur, quòd exceptio rei judicatæ, adeoque sententia lata per Judicem Ecclesiasticum admitti debeat in foro sæculari; & è diverso lata per Judicem sæcularem admitti debeat in foro Ecclesiastico, si causa sit mixti fori, & eadem personæ sint in utroque Judicio. Ratio est, quia per sententiam, quæ transijt in rem judicatam, jus acquisitum est parti, quòd alius Judex nõ debet ledere. Plura vide infra *Tit. 19. & 20.*

Quæritur 3. ex quibus causis Judicium reddatur nullum? R. Marant. de *Ord. Judic. p. 4. dist. 16.* viginti novem omnino causas enumerat. Præcipuas seligo. Itaque Judicium evadit nullum 1. ex defectu capacitatis, & competentia Judicis, quòd vel Jurisdictionis capax non sit; vel etsi capax sit, eam non habeat; aut si habet, illa sit impedita. *c. at si Clerici 4. in princ. h. tit. c. ad probandum 24. de sent. §. re judic. l. si militaris 2. & l. fin. C. si à non compet. ut. Sc.* 2. Ex defectu personarum versantium in Judicio, ut si actor, vel reus personam standi in judicio non habeat, ut dictum est supra à n. 23. vel Procurator, causam alterius agens, mandatum ad hoc ab ipso non habeat, vel habeat, sed non sufficiens, aut revocatum, vel extinctum juxta dicta *l. 1. tit. 38. à n. 25.* 3. Ex defectu actus, sive solennitatis substantialis, quòd v. g. non præcesserit citatio, Juramentum calumniæ, contestatio litis, causa non fuerit sufficienter instructa &c. per dicenda *Tit. 3. 5. 7. §. seqq. hic.* 4. Ex defectu Ordinis Judicarij, quòd iste non observatus, sed everlus fuerit: ubi tamen distinguendum; nam quidam ordo pertinet ad substantiam Judicij, alius solum ad Justitiam ejusdem: Judicium nullum redditur ex perverfione primi, non autem secundi.

Procedit autem hoc in ijs Judicijs, in quibus attenduntur subtilitates Juris; aliud est in ijs, in quibus magis consideratur æquitas, ut in Foro Canonico, & Camera Imperiali; nam in Camera Imperiali, si de causâ meritis constet, nullitates ex defectu solius processus, & solennitatis provenientes non attendun-

duntur, sed sine alijs ambagibus pronuntiat, solennitatis defectum supplente Authoritate Imperiali, ut ita citius finiantur lites. Mynsing. cent. 5. obs. 93. n. 1. Gaill. l. 1. obs. 42. à n. 1. Wiest. hic n. 115. Similiter in Curia Romana post Constitutionem à Paulo V. super Tribunalium reformationem editam ex omnibus Judicij nullitatibus, quæ ex Juris subtilitate descendunt, tres duntaxat, ex totidem substantialibus provenientes, attenduntur, sc. si Judex sit incompetens, si Procurator mandatum non habeat, aut non habeat sufficiens, vel revocatum, & si citatio sit omiffa. Card. de Luca Theatr. V. § 7. de Judic. disc. 38. n. 22. Honorius ad hanc Rubr. n. 31. Wiest. hic n. 114.

79 Quæritur 4. quomodo Judicium finiatur? R. finitur duobus modis, videlicet per sententiam definitivam, & aliquando etiam ante illam. Quod per sententiam definitivam finiatur lis, & controversia, clarum est; quia latâ illâ, Judex functus est officio suo, ut quoad causam, super qua pronuntiavit, Judex esse desinat l. Judex 55. ff. de re judic. Proceditque hoc, sive appellatum sit à sententia, sive non, cum hoc tamen discrimine, ut si appellatum non sit intra decendum, isto lapsu, controversia finiatur omnino; nam tunc sententia transit in rem judicatam, & quod judicatum est, habetur pro veritate, ita ut aliud non superfit, nisi ut mandetur executioni, ut latius dicitur Tit. 27. infra. Si verò appellatio sit interposita, & huic delatum, finiatur solum instantia; nam tunc secunda Instantia incipit: de quo plura infra Tit. 28.

Ante sententiam definitivam, & sine illa Judicij instantia finitur tribus modis. 1. Mutua voluntate partium, renuntiantium ulteriori processui cum intentione nunquam repetendi litem: quod facere omnino eisdem permiffum est, cum utique Juri pro se principaliter introducto possint renuntiare. 2. Absolutione ab observatione Judicij: quâ liberatur pars absoluta, ut in hac Instantia respondere non teneatur; reservato tamen Jure parti alteri, ut novo Judicio coepto cum Adversario suo possit contendere. 3. Lapsu temporis; nam Jure Civili ad tollendam immortalitatem litium saluberrimè cautum est, ut si in causa criminali intra biennium, in causa Civili autem intra triennium, à contestatione litis numerandum, lis seu judicium ad finem non perducatur, Instantia pereat, ut statutum est l. properandum 13. princ. & S. censemus 1. C. h. tit. Ratio disparitatis est, quia publicæ causæ sunt privatis potiores, aut potius, quia triste est longo tempore in reatu hærerere.

Excipiuntur tamen 1. causæ Fiskales, & quæ ad publicas exactiones, vel tributâ pertinent. S. censemus l. properandum cit. 2. Causæ agitate in Consistorio, sive Supremo Tribunali ipsius Principis; nam in

hoc nunquam perit Instantia, & sic ultra triennium durat. Marant. de Ord. judic. p. 5. n. 15. 3. Quando ab eodem Principe Instantiæ terminus prorogatur. Marant. n. 19. 4. Quando reus conventus subterfugijs, & cavillationibus suis impedimenta objicit, quo minus intra triennij terminum ferri sententia definitiva possit, modò ab Actore interponatur protestatio. Marant. n. 30. 5. Si interea temporis per partes in Compromissum itum fuerit; tunc enim prædictum tempus non videtur labi arg. Clem. quândiu de appell. Auth. si tamen C. de tempor. appellat. Zoëf. hic n. 12. Plures exceptiones enumerat Marant. l. cit. à n. 15.

Quæritur 5. Quando peti possit absolutio ab observatione Judicij? R. hæc peti potest in triplici maxime casu. 1. Si in progressu litis appareat, quòd intentio, ac petitio Actoris in Libello ineptè proposita fuerit, sicut factum est c. examinata 15. h. tit. Addidi in progressu litis; nam si in principio litis, & ante contestationem ejusdem vitium Libelli appareat, statim est rejiciendus à Judice, nec ad alia procedi debet, nisi de intentione Actoris, sive causâ petendi sufficienter constet, ut pluribus dicitur infra Tit. 3. n. 7.

2. Si post litem contestatam, reo ad præfixum terminum comparente, Actor contumaciter absens causam non prosequatur; tunc enim in potestate Rei est petere, ut absolvatur ab observatione Judicij; vel si receptis testibus, & alijs probationibus, factis de causa liqueat, procedatur ad Sententiam definitivam, ut plenius dicitur Tit. 14.

3. Si ante litis contestationem, Actore non comparente in termino peremptorio, compareat Reus, & contumaciam absentis accuset; tunc enim absolutione perimitur non quidem Instantia (nam hæc, quia nondum cœpit, perimi nequit) sed citatio, ut Actor perinde, ac si ipsa Instantia propter contumaciam ejus post litis contestationem fuisset perempta, non nisi resectis expensis audiatur.

Quæritur 6. an etiam hodiernis moribus lapsu biennij in causa criminali, & triennij in causa Civili finiatur Instantia? R. hodie modus iste finiendi lites ut plurimum à Foro recellit; nam 1. in Tribunalibus supremis Principum, uti in Imperio est Camera Spirensis, hodie Wezlarieus, ex consuetudine nunc potius habetur ratio Auth. sed ut lis C. de temp. appell. quàm l. properandum cit. & actionibus Instantiæ lapsu morturis sæpe longævæ admodum vitæ spiritus insufflatur, ut ex Maranta notavi supra n. 79. & consentiunt Mynsing. cent. 2. obs. 48. & cent. 3. obs. 44. n. 9. Zanger. de except. p. 1. c. 1. circa fin. Gaill. l. 1. de pac. publ. c. 9. n. 15. Brunnem. in l. properandum cit. n. 11. König hic n. 84. & alij passim.

2. Idipsum in multis etiam Tribuna-

libus

libus inferioribus receptum est, ut lite etiam intra triennium non finitâ, Instantia tamen non censeatur perempta esse, quem tamen usum, tanquam abulum, damnat Brunnem. *l. cit. n. 15.* & optat dispositionem saluberrimam *l. properandum cit.* in usum denuo revocari, ut lites ad exitum citius perducantur.

3. De Jure SS. Canonum non tantum consuetudine, sed Lege scriptâ Instantia videtur esse perpetua, ut contra Covar. *in c. quamvis p. 2. §. 1. n. 10.* Zoef. *hic n. 13.* docent Gloss. *in c. venerabilis 20. in cas. not. un. h. tit.* Abb. *ibid. n. 5.* & duob. *sqq.* Barb. *n. 1.* & *sqq.* Zypæus *n. 5. hic.* Pirh. *n. 125.* Wiest. *n. 107.* & sumitur ex *c. venerabilis cit. c. tum ex literis 5. de in integr. restit. & c. cum olim 14. princ. 7. Judices de privil. idque merito;* quia cum in foro Canonico liceat appellare etiam à sententia interlocutoria, & quolibet gravamine, sepe contingit, ut lis intra triennium terminari nequeat.

82. Quæritur 7. an defacto Instantia de Jure Canonico sit perpetua? Rationem dubitandi facit Trid. *sess. 24. c. 20. de reform.* ubi statuitur, ut causæ omnes ad Forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes coram Ordinarijs locorum, saltem intra biennium à die motæ litis, terminentur. 2. Quia *in c. venerabilis cit.* sermo est tantum de casu, quo subterfugijs, & cavillationibus Adversarij factum fuit, ne intra triennium finiretur lis, & ferretur sententia. 3. Quia inter Jus Canonicum, & Civile sine expresso textu non est statuendum discrimen,

praesertim si utroque Jure eadem procedatur. Atqui nullus extat textus manifestus, quo suadeatur hoc à Jure Civili divortium, & ratio pugnat eadem, nempe favor abbreviandarum litium. Ergo &c.

Sed verius est adhuc hodie de Jure Canonico Instantiam Judicij perpetuari, etiam post triennium, & quidem indistinctè quoad omnes causas. Ita Hof. *in c. venerabilis cit. V. subterfugia.* Abb. *ibid. n. 9.* Barbof. *n. 2. §. 3.* Zypæus *n. 6.* Pirh. *n. 126. not. 2.* Excipitur causa Appellationis, cui finiendæ annus, & ex justa causa triennium etiam Jure Canonico præfixum est *c. cum sit 5. in princ. de appell.*

Neque contrarium probant Argumenta allata. *Ad 1.* Trid. *l. cit.* solum permittit, ut partes lapsio biennio, Superiorem adire possint, non autem prohibet iisdem, quin, si velint, litem ceptam prosequi coram eodem Ordinario possint; imò hoc ipsum satis apertè concedit, quia dicit tum liberum fore partibus Superiorem adire: quod manifestum est indicium, probans instantiam lapsu temporis non perire. *Ad 2.* subterfugia, & cavillationes non fuerunt causa adæquata, & unica perpetuandi instantiam, sed præcipuè fuit æquitas, quam præ alijs attendit Jus Sacrum, & quia successu temporis compertum usu est peremptione instantiæ, per *l. properandum* proditâ, lites potius perpetuari, quam finiri, cum instaurari possint inchoatione novi processus. *Ad 3.* textus *n. præc. cit.* sat clari sunt: deinde hæctenus dicta ostendunt, non frustra fieri in hoc passu recessum à Jure Civili.

TITULUS II.

De Foro Competente.

Postquam Actor litigaturus cum Adversario apud se conclusit, quo Judicio cum eodem velit contendere, dispicere ulterius debet, cui foro subjectus sit ille, contra quem cupit con-

tendere; nam Actor sequitur forum Rei, idque tam necessariò, ut Judicium, celebratum in foro incompetente, ipso Jure nullum sit.

§. I.

De Fori Natura, & Varietate.

SUMMARIUM.

1. Diverse acceptiones Fori.
2. Varietas Fori propriè dicti.
3. Judex competens quis, & quotupliciter?
4. An generali commissione eorum, quæ ad Forum Ecclesiasticum spectant, comprehendatur Jurisdictio utriusque fori tam interni, quam externi?

5. An valida sit sententia lata à Judice incompetente?
6. Ex quibus principijs deducatur competentia fori?
7. Quod Forum sit adendum, si Actor habeat forum diversum à Foro Rei?

Quæritur 1. quid sit Forum competens?
8. Fori nomen multipliciter accipitur.
1. Enim significat locum, rerum venalium expositioni, ac negotiationi destinatum: &

hujusmodi Forum vel à merce ibi exposita, ut Forum *vinarium*, Forum *granarium* &c. vel ab ijs, qui ea Fora instituenda curarunt, ut Forum *Flavinium*, Forum *Julium*, nomen acci-

E

pit